

HERBERT HARTL IPFI: A metafizika újra fölfedezése (ford.: Szilárd Júlia)	1
PIERRE-MARIE EMONET OP: Metafizika egyszerű szavakkal II. rész XI. fejezet	11
TUDÓS-TAKÁCS ERNŐ: Szigeti József OP és a Keresztény Front oktatáspolitikája	24
LIELI MARIANN: Születésnap beszélgetés a 80 éves Leszkovszky Pál atyával	35
HAVASI LÁSZLÓNÉ: Pál atya köszöntése.....	40

Mátramindszent, 2015. október

A metafizika újra fölfedezése
Der Metaphysik auf die Spurkommen
(Retrouver le chemin de la métaphysique)

A metafizika, sőt egyáltalán a filozófiai gondolkodás úton levést jelent, amelynek során a cél csak szakaszonként válik világossá. Akárcsak az emberi létezés mint olyan, a metafizikai gondolkodás is a már és a még-nem között mozog, aközött, amit a filozófáló már megismert, és aminek a megismerése még várat magára. Olyan ez, mint a hegymászás: sokszor úgy tűnik, hogy a csúcs már előttünk van, de kiderül, hogy amit látunk, az csak egy előcsúcs, amely a tényleges csúcst eltakarja. Ugyanígy van ez a metafizikával is: minden megszerzett ismeret következtében újabb mélységek s távolságok nyílnak meg. A *filo-szófia* szó eredete is arra utal, hogy a bölcsességet szeretjük és törekszünk rá. Ezzel így egyszerre két dolgot is állítunk: Az emberi természethez nem tartozik hozzá, hogy eleve birtokolja a bölcsességet; ez csak Istenről mondható. Mi vágyakozó szeretettel keressük. Heinz Schmitz ezt a szeretetet fájdalmasan hiányolta azoknál a filozófusoknál, akikkel behatóbban foglalkozott. Így például Hegelnél, aki „A szellem fenomenológiájá“-hoz írt előszavában félreérthetetlenül kijelenti, hogy szerinte ahhoz, hogy a filozófia valódi tudás legyen, meg kellene válnia a „bölcsesség szeretete“ névtől. Ezzel Hegel olyan követelményt támaszt, amelyet még Goethe is túlzásnak tartott, amikor 1827-ben írt levelében ezekről az urakról beszélt „akik azt hiszik magukról, hogy uralhatják Istent, a lelket és a világot.”¹

A bölcsességet kereső és reá törekvő ember számára a *bölcsesség* valójában Isten egyik neve. Másképp fogalmazva: Isten nem csak bölcs, és nem csak teljes mértékben bírja a bölcsességet: Ő maga a bölcsesség, ez a tökéletesség azonos a lényével. Benne a bölcsesség „isteni tudomány“, ahogy már Arisztotelész mondta. Így tehát a filozófiai gondolkodás kezdettől fogva nyitott a teológia felé, és ez csak a modern időkben fordult az ellenkező irányba. Heinz Schmitz ezzel kapcsolatos megdöbbenését a Luther Mártonról és Martin Heideggerről írt műveiben fejezte ki. Heidegger különösen élesen fogalmaz, amikor azt követeli meg a filozófustól, hogy váljon el a teológiától, és így a hittől is ahhoz, hogy filozófus lehessen. Heidegger szerint a keresztény filozófia abszurdabb egy négyszögletes körnél.²

¹ Josef Pieper: *Was heisst Philosophieren?* München, 1948. p. 82.

² Martin Heidegger: *Nitzsche. II.* Pfullingen, 1961. p. 132.

Mégis, a metafizikai gondolkodás soha nem hunyt ki teljesen. Manapság is egyre jobban előtűnik, bár persze nagyon különböző formákban. Számomra mindenesetre nagyon kellemes meglepetést okozott, hogy ugyanaz a professzor, aki 20 évvel ezelőtt azt mondta nekem, hogy a metafizika senkit sem érdekel, tavaly nagyon intenzíven munkálkodott azon, hogy Heinz R. Schmitzről írt művem megjelenjen.

Most tisztázzuk tehát, pontosan mit értünk metafizika alatt. Görögül a *tá metá tá physika* jelentése: ami a fizika után van. Ez volt a címe Arisztotelész filozófiai írás-gyűjteményének is, amelyet a Kr.e. 1. században a természettudományos írásai mögé soroltak. Filozófiai értelemben azonban a „meta“ alatt a megtapasztalható, érzékelhető világon túlit kell érteni, amit mi „lét“-nek hívunk. Ahhoz, hogy ennek a létnek a nyomára bukkanjunk, a jelen tanulmányban három lépésben szeretnék előrehaladni: *először* egy pár feltételről lesz szó, amelyek teljesülése nélkül a léthez vezető utat nem találhatjuk meg. A *második* lépésben arra szeretnék rávilágítani, hogy milyen módon lehet a lét megismeréséhez közelebb kerülni, a *harmadik* lépés azt mutatja majd be, hogy a létfilozófia álláspontja szerint mit értünk *metafizika* alatt.

I. Rácsodálkozás

A provanszi betlehemi agyagfigurák, a jászol szentjei között szerepel Ravi, a Csodálkozó. Amikor Ravi a bölcsőhöz ér és meglátja az isteni gyermeket, minden megváltozik számára, pillantása a világra és önmagára, s ámulva emeli föl kezeit. Hasonló helyzetben lehettek az első görög filozófusok is, amikor a természetet szemlélték. Milétoszi Thalész egyszer nevetségessé is tette magát, amikor trák szolgálólánya szeme láttára beleesett egy forrásba, mert nem tudta abbahagyni a csillagok szemlélését. Platón és Arisztotelész talált is erre egy szót: számukra a „thaumazein“, azaz a rácsodálkozás, a filozofálás kezdete. Aquinói Szent Tamás Arisztotelész metafizikájához fűzött kommentárjában az elragadtatás fogalmával rokonítja a filozófust a költővel: „Annak oka azonban, hogy a filozófus a költőhöz hasonló, a következő: ők ketten közösek a rácsodálkozásban.”³ Heinz Schmitzről pedig tudjuk, hogy első tanulmányi évében mennyire elszédítette a metafizika. Bár ez a rácsodálkozás sajátosan emberi, a természetéhez tartozik, a modern embernél mégis sokszor elvész. A modern ember számára az a fontos, hogy menő legyen, mindent a kezében tarthasson és kiszámíthasson, a tökéletes ön- és világuralom a lényeg. Arra, ami használható és hasznos, talán még rácsodálkozunk, de a nem

³ Aquinói Szt. Tamás: *Sententia Metaphysicae*. Lib 1 I. n. 4.: Causa autem, quare philosophus comparatur poetae, est ista, quia uterque circa miranda versetur.

látványos dolgok, a mindennapi csodák csak az egyszerű lelkek, a szerelmesek és a gyerekek számára tűnnek föl. Ahhoz, hogy az érdek nélküli rácsodálkozást, ami megnyitja az utat a léthez, újra megtanuljuk, Jacques Maritain filozófiai meglátása szerint egy *conditio sine qua non*, egy előfeltétel szükséges, amelyről már tavaly beszéltem. Maritain ezt „*une docilité à la lumière*”⁴-nek, a fény iránti tanulékonyoságnak nevezi. Léteznek azonban ennek más megnevezései is. Így például Peter Wust, Maritain egyik német barátja objektív ősbizalmi alapfelfogásról beszél.⁵ Georges Cottier pedig ugyanezt az alapvető adottságot „*élan natif de l'esprit vers l'être*”⁶, a „szellem veleszületett lendülete a lét felé” megnevezéssel illeti. Karl Jaspers is, akit Maritain csak futólag említ két ízben, ismeri ezt: neki tulajdonítják azt a kifejezést, hogy „a metafizika kukucskáló lyukak utáni vágyakozás”. Egy olyan embernek, aki ezt a *conditio sine qua non*t – bármely okból kifolyólag is – megtagadja, nem fog sikerülni a saját szellemén kívüli létet megismerni. Az a megrendülés tehát, ami azokat mozgatja, akik nem maradnak saját énjük ismeretének rabjai, csodálkozást vált ki bennük, s elvezeti őket egy olyan gondolkodásmódhoz, ami kizár minden irracionális ábrándozást. A filozófiai kérdésfelvetés elgondolkodtató rácsodálkozással kezdődik, s a gondolkodás végeredménye szintén csodálkozás lesz. „Akkor azonban az *admiratio*, a csodálkozás már nem a nem-tudásból születik, hanem a lét tündöklésének szemléléséből.”⁷ Hogyan lehetséges egy olyan gondolkodás, amelyet a rácsodálkozás vált ki, és amely biztos tudásra törekszik?

II. Ráeszmélés

Saint-Exupery Kis hercegének 26. fejezetében ezt mondja a Kis herceg: „A lényeges a szemnek láthatatlan. A virágokkal is így van. Ha szeretsz egy virágot, valahol egy csillagon, jólesik éjszaka fölnézned az égre. Minden csillagon van egy virág.” Ebben a kijelentésben szerintem az akarat és az értelem, a szerető keresés és a rácsodálkozó megismerés csodálatos összjátékát láthatjuk. Egy Maritain által említett krimi nagyon jól ábrázolja ezt a tényt. A történet Edgar Allan Poe-tól származik és *Az ellopott levél* a címe. Egy levél, amelyet zsarolási szándékkal loptak el, még a rendőrségi házkutatás után sem kerül elő. A detektív végül arra a következtetésre jut, hogy a levelet nem furfangosan dugták el, hiszen ebben az esetben a nyomkeresők megtalálták volna. És valóban, a levél egészen nyíltan egy tálalón volt. Maritain ezt így kommentálja:

⁴ Jacques et Raissa Maritain, OEC IX. p. 31.

⁵ Peter Wust: *Ungewissheit und Wagnis*. München, 1986. p. 68.

⁶ Georges Cottier: *Chemin vers la Métaphysique*. Nova et Vetera 1997. 4. p.23.

⁷ H. R. Schmitz: *Retour a l'être*. Nova et Vetera 1973. 1. p. 5.

„Amint a nagy szegények, a lét is elrejtőzik a fényben. Úgy hiszem, ez a legmagasabb rendű dolgok sajátossága, jellemző tulajdonsága.”⁸ Ez azonban az értelem vakságán is múlik, amely – gyakorlati megrögzöttsége miatt – nem nyitott a létre. Egy kertész, egy eladó, vagy egy parfümkészítő látásmódja egy rózsával kapcsolatban akár érthető és jogos is lehet, de maga a rózsza ennél több. Ha azonban megállok és az érzékeim a virágra figyelnek, akkor tudatosul bennem: „Ja, persze, ez egy rózsza!” Tudom, mert azt tanultam, hogy a rózsza úgy néz ki, mint ez a virág. Tekintetem elidőz rajta, és egyszer csak észlelem, hogy milyen szép ez a rózsza. Szépségén keresztül meg tudom közelíteni. És hirtelen a rózsza arra az utolsó rózsára emlékeztet, amelyet édesanyám azelőtt ültetett, hogy idős kora miatt el kellett volna hagynia az otthonát. Tudatosul bennem, hogy a rózsza múlandó, és ugyanígy édesanyám és én is. Így lesz a rózsza eszméjéből ez a rózsza itt az ablak előtt akárcsak hajdan édesanyám kertjében, egy itt és most létező rózsza. És ugyanakkor tudom: Egyszer a semmiből jött, csakúgy, mint édesanyám és én magam is. A virág, édesanyám és én léteünk. Az értelem intuíciója ez, egy felvillanás, amelyen keresztül az értelem egy dolog létezésének alap aktusát ragadja meg. Jacques Maritain a metafizikai létnek erre az intuíciójára világított rá. Ez, ahogy mondja, „a lét vagy létezés teljességének megragadása (...) egy intellektuális intuíció által az absztrakció harmadik fokán.”⁹ Heinz Schmitz számára ez az intuíció „annak az ősforrásnak fölfakadása, amelynek köszönhetően egy dolog a semmin és saját indokain kívül önnön magává válik.”¹⁰ Itt megint csak a Kis herceg jut eszembe: „Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan”, mondja. Ennek alapján a metafizika tehát túlmegy a különböző jelenségeken, de nem hagyja figyelmen kívül a dolgokat, hanem éppen ellenkezőleg, megragadja őket, és létüket a szellemben csillogtatja meg. Ezt az intellektuális látásmódot nem könnyű elérnie az embernek. Heinz Schmitz hozzáteszi: „Mégis, az igazi filozófia ebben a csúcsrégióban él, és ennek töménységében és a spirituális aktus e tiszta lendületében születik meg a lét intuíciója.”¹¹

Nagy Szent Albert, vagy Aquinói Szent Tamás idején egy extramentális világ létének megismerése nem okozott problémát, és ezt nem is taglalták külön. Ez a téma csak akkor vált kérdéssé, amikor az emberi szellem saját megismerési képességében kezdett kételkedni, különösen a Kopernikuszi fordulat után. Amikor egyre inkább az alany körüli tudással, saját autonómiájával és szabadságával kezdett foglalkozni az ember. Így tűntek el lassan látókörünkben a lét „királyságai”. Ennek következményeképpen, két egymással

⁸ OEC V. p. 617.

⁹ OEC XIII. p. 796.

¹⁰ H. R. Schmitz: *Retour a l'etre*. Nova et Vetera 1973. 1. p. 3.

¹¹ H. R. Schmitz: Heidegger III. Revue Thomiste 1971. 1. p. 57.

összeegyeztethetetlen világnézet született, melyeket Heinz Schmitz láthatólag éles ellentétbe állít egymással. Jakob Böhme szóhasználatával élve Schmitz is két iskoláról beszél, Nagy Szent Albertéről és Jakob Böhmeéről. Még ha ismerjük is a szövegeket, mindig új megvilágításba helyezik az ismeretfilozófia problematikáját. Lássuk akkor a *doctor universalis*, Nagy Szent Albert iskoláját:

„Már az első pillantásra meglep, hogy hiába keresünk épületet. Az iskola itt nem tantermek foglya. Ha úgy tetszik: tanulás a szabadban. Dimenziói belsők, mert mérhetetlen, mint a világegyetem, vagy pontosabban együtt terjed ki magával a világegyetemmél.

A belépő lélek – aki ezt kulcs és belépődíj nélkül teheti, mert ez az iskola az ő hazája, terület, amelynek ő a királya – számára készült sajátos eszközöket talál itt. Ezek csodálatosan megfelelnek szükségleteinek, és kezei között végtelenül hajlékonyak. Hála ennek a hozománynak, kezdi tanulgatni a méz ízét és a gyümölcsök zamatát, a csobogó víz kedvességét, a levegő frissességét. Belélegzi a nyári kertek ezernyi illatát. Megkülönbözteti a barát lépteit és a szél panaszát, szemléli az erdőket, mezőket, a hegyeket és tavakat. Ha előrehalad ebben az iskolában – királyi lépéseket tesz – alázatosságánál és nagylelkűségénél fogva figyel mindenre, semmit nem vet meg, a legkisebb dolgokra is kedves gondja van, miközben mindenütt csodálkozik a létén, csodálja a lét szépségét. Nem kíméli sem fájdalmát sem fáradságát. Tekintete nem fáradt, szíve nem feledékeny. A valóság utáni szomjúsága egyre nő. Tudja kérdezni a dolgokat saját létük rejtélyei felől, hallgatni történetüket és vágyódásaik titkos hangját, képes tisztázni egyiket a másik után, anélkül hogy elfordítaná tekintetét, ha rútságot vagy valamilyen fájdalmas hiányt vesz észre. Hozzá hasonlóan halad a többi tanítvány is. Törekvéseik, gondjaik nem mindig ugyanazok. Az egyik igyekszik összegyűjteni a dolgok szétszórt szépségeit, hogy énekhangokba öltöztesse őket. Másvalakinek a különbözőségek rendszerezésére és osztályozására van gondja. Egy másik azon dolgozik, hogy lakhatóbb legyen a világ. Senki sincs egyedül, mert igen nagy a keresők száma.

S milyen szerencse, ha az ember találkozik egy igazi bölccsel, valódi mesterrel, akinek különösen átható tekintete, tiszta és lángoló szíve van. Örömmel kérdezi a mestert a létnek általa megdolgozott kérdései felől, mert tudja, mennyire fontos látását állandóan finomítania, és egyre távolabbra vinni tekintetét. Tudja, hogy a haladáshoz szükséges az előttünk jártak munkájára támaszkodni. Reméli, hogy velük együtt

szolgálhatja az igazság közös művét, amely felülmúlja az egyes ember erőfeszítését. Bár nagy dolog, hogy lehetnek ilyen mesterek, a lélek mégis tudja, hogy nem tőlük ered ismeretének bizonyossága, hanem az igazság hangjától, amit saját szíve rejtekében hall. A szellem nem idegen a maga királyságában. Csodálattal tölti el a dolgok egymással és vele való közössége. S e birodalom egyre jobban fölfedi előtte titkait, megmutatja neki rejtélyeit. S amint egyesül a létnek, a jónak és a szépnek a szeretetben való azonosságával, számtalan barátság születik számára azokkal, akik természetüknél fogva nála hatalmasabbak és nemesebbek, s akiknek a barátsága igen nagy örömet jelent. Így a testvérek mérhetetlen sokaságának körében halad előre Annak megismerésében, Akitől származik minden lét élete és világossága.”¹²

Most menjünk át a másik iskolába, abba, amelyikbe Jakob Böhme járt, hogy lássuk, ez milyen szerepet szán az értelemnek és tevékenységének.

„Ehhez az iskolához az ember kap egy kulcsot, amellyel beléphet egy teljesen üres, kör alakú terembe, melynek falait csillogó tükrök borítják. A tér közepén van kijelölve számára az a hely, ahol megkezdni tanoncidejét. Teljesen egyedül van a teremben, vezető és mester nélkül, és a terem diffúz fényének forrása saját spirituális tüze. A lelke mélyéből felizzó vágytól hajtva elkezd szemlélni magát minden oldalról, ide-oda forog, s anélkül, hogy tudatosítaná, egy örült táncba kezd, mint egy részeg a bacchanáliában. A lélek leveti gátlásait. Az a kötelék, amelyik a testhez köti, meglazul. A lélek ebből a halálos szétválásból erőt szerezve kitágul, felfúvódik, mindent kitölt, és tűzével lángba borítja a terem tükreit. És lám: színeket és formákat lát futni az üvegen. Egy fantasztikus világ tárul föl előtte. Egyre gazdagabb, egyre változatosabb, egyre nehezebben megfogható, elsuhanó univerzum. És minő csoda, minden mozdulatban, formában, mindenben, ami saját lényéből fakad – fáradság, nehézségek nélkül, mint egy pompás játékban – mindenben a saját képmásával találkozik, önmagát ismeri föl.”¹³

¹² H. R. Schmitz: *L'option de Boehme*. Revue Thomiste 1974. I. p. 53.

¹³ v.ö. *L'option de Boehme*, p. 60. Utalás egy hasonló, de költőien kibővített leírásra, ahol iskola helyett egy színházról van szó Hermann Hesse *Der Steppenwolf* c. regényében. Frankfurt am Main, 1972. p. 148.

Amilyen eltérő a két iskola, olyan ellentétesek a filozófiáik is. Böhme, és vele együtt Hegel és Heidegger sem ismeri el a lét forrását. Ők a *szubjektivitás filozófiáját* képviselik, amelyben az extramentális valóság a szellem ellen szegül és így válik ellen-vetéssé, *obiectummá*.¹⁴ Később a németben a Gegen-Stand, ellenállás kifejezés terjedt el, bár eredetileg ez társadalmi ellenállást (*état social-t*) jelentett. Heinz Schmitz ezt a filozófiát a *tudat filozófiájának* nevezi.

Albert, a *Sapiens Germanorum*, a megismerhetőség, a *dolgok reménytelen szemlélésének* filozófiáját képviselte. A *lét filozófiája az*, amelyik nem tagadja meg az ismeret fényét, bárhonnan jöjjön is az – „származzon a dolgoktól, vagy jöjjön a hit és szeretet által közvetlenül Attól, aki hozzáférhetetlen fényben lakozik”¹⁵.

III. Mi a metafizika?

Most már egy lépéssel tovább mehetünk, és megpróbálhatjuk tisztázni, hogy mi az a metafizika tárgyaként ismert lét. Nem úgy fogjuk ezt tenni, mint Martin Heidegger, aki a múlt felé fordult, hogy a nyugati gondolkodás történelmét „szemügyre vegye” és kiszűrje belőle azt, ami Platón óta feledésbe merült. Kövessük inkább a gyerekeket, akik csodálkozó szemmel állnak a dolgok előtt, melyeket érzékeik mutatnak meg nekik, például egy rózsát: „Mi ez?” kérdezhetik, de valójában arra kíváncsiak, hogy „Mi ez, ami itt előttem van?” Nagy filozófiai kérdések rejlenek ebben. Mi a szemünk előtt *létező dolgok lényege*? Itt van egy *lény*, egy rózsza, ami *létezik*. Ennek alapján tehát megkülönböztetjük a létben az *essentia-t* és az *existentia-t*, a *lényeg* és a *létezést*. Az, hogy mennyire fontos erre a különbségre jobban rávilágítani, akkor tudatosul az emberben, amikor ezeknek a fogalmaknak a jelentését felvizezik, felhívítják. Így például Martin Heidegger azt a skolasztikus szókinccset, amelyet jól ismert, teljesen más értelemben használta, legalábbis az 1927-es „Lét és idő” óta, anélkül, hogy erre fölhívta volna a figyelmet.

Az tehát, ami az értelemhez, az *intellectus*-hoz először eljut, az az érzékekkel megismert lét, amely egy konkrét alakban, például egy rózsában, jelenik meg. *Primo in intellectu cadit ens*. Az értelem először a létre eszmél. Ezzel az intellektus azonban még nem a rózsában lakozó létet, mint olyant ragadja meg. Ez csak a korábban tárgyalt intuíció során történik meg. Eszerint tehát a metafizika formális tárgya az *ens inquantum ens*, a lét, mint olyan. Ez egy számunkra idegennek tűnő megfogalmazás, ami talán tautológiának tűnik:

¹⁴ Lat. ob-iacere = ellen-vetni

¹⁵ H. R. Schmitz: L'option de Boehme. Revue Thomiste 1974. I. p. 49.

a lét, mint lét. A görögben és a latinban két szó létezik a *lét* kifejezésére: az egyik az ige (εἶναι, *esse*), a másik pedig, ami a dolgokat jelöli (τοὄν, *ens*). Németül pedig *existieren* és *das Seiende*. És magyarul: lenni és létező. A két fogalmat meg kell különböztetni egymástól, habár szoros összeköttetésben állnak. Az *ens inquantum ens* eszerint a következőt jelenti: A meglévő, mint létező. Másképp fogalmazva: a metafizika tárgya a valóság, *mint létező*. Ennek alapján a következő sorrend érvényesül: először történik a megragadás, felfogás, a lét intuíciója és aztán a létező fogalmának létrehozása, annak megnevezésére, ami létezik. „Hoc nomen entis imponitur ab actu essendi”¹⁶ – a létező neve a létezés aktusából származik.

Mindebből látható, milyen fontos szerepet tölt be bármely megismerésnél a kezdet, s különösképpen is a metafizikai megismerésnél. Ha valaki, mint például a fiatal Heidegger, filozófiai munkásságát a megismerés kritikájával kezdi, akkor máris rossz úton halad. Mielőtt ugyanis kritikát gyakorolok a filozófiai megismeréssel kapcsolatban, először világosan látnom kell magát a filozófiai megismerést. Csak visszatekintve lehetek kritikus. Mások úgy gondolják, hogy nem létezik a lét intuíciója, de ezzel gyakorlatilag azt fejezik ki, hogy ennek legalábbis a lehetősége fennáll.

Évekkel ezelőtt nagyon foglalkoztatott Descartes ismert mondása, „Cogito ergo sum“, mígnem azt mondtam magamban, hogy ez a jóember, akinek a harmincéves háború elején egy Neuburg an der Donau-i táborban egyfajta látomása volt, alighanem összetévesztette a pszichológiai síkot, az ontológiaival, hiszen tudvalevő, hogy csak akkor tud gondolkodni az ember, ha létezik. De elképzelhető az is, hogy rosszul fogalmazta meg tapasztalatát! Ezért szeretnék még egy metafizikai tapasztalatot megemlíteni, amely nem egy rajtam kívül álló dolog létéről szól, hanem saját magam létét illeti. Ezzel nem a manapság mindenütt megszokott saját magunk körül forgó létre gondolok, ami az utóbbi időkben az önmegtapasztalásnak, önmegvalósításnak, és önfényképezésnek (selfieknek) köszönhetően virágkorát éli. Egy másfajta tapasztalatra gondolok, amit már említettem. Talán volt olyan pillanat az életünkben, amikor hirtelen – talán valamilyen határhelyzetben – megélték és megtapasztalták, hogy Önök önmaguk, amikor úgy tudatosult Önökben önnön valójuk, mint még soha. Jacques Maritain egészen diszkréten utal Raïssa egy ilyen élményére, de mindig Jean-Paul Richter 1819-es „önmegtapasztalás leírásának” egy szakaszát idézi, amit itt most franciából lefordítva találnak:

„Egy reggelen, még egész kisgyermek voltam, a ház küszöbén álltam és elnéztem balra, a farakás irányába, amikor hirtelen, mint villámcsapás az égből felötlött bennem: én én vagyok; egy gondolat,

¹⁶ Aquinoi Szt. Tamás: *Super Sent.*, lib. 1 d. 8 q. 1 a 1 co.

ami azóta soha sem hagyott el: énem megpillantotta saját magát;
először és örökre.”

Egy ilyen tapasztalat után megnyílik az út más kérdésekre, amelyek szinte feltörnek: Ki vagyok valójában? Honnan jöttem? Hová megyek? Miért vagyok itt? De ez ugyanakkor szabad utat jelent a dolgokban, a másokban, a MÁSBAN rejlő lét felfedezésére is, amelyre végső soron minden metafizikai megismerés utal.

A metafizikai gondolkodás így megkezdett útja egy tágas mezőre vezet, ahol a lét rejtőzködik és arra vár, hogy felfedezzék. Már sejthetjük: Nem a közbeszéd és az asztali csevegés homályos létéről van szó, nem a csak fejben létező logikai létéről, sem pedig a természettudományok százszorosán taglalt létfogalmáról. A dolgok, az emberek létéről, arról az ontológiai titokról van szó, amely mindent magába foglal, a lét mint olyan legutolsó okairól és alapelveiről van szó. Végső soron arról a rejtett forrásról van szó, amely önmagában a „kevesebből” „többet” tud csinálni, arról, amit Arisztotelész első mozgatónak nevezett. Még nem tudta, hogy ez az első mozgató nem a sor végén áll, és hogy ő hoz mozgásba mindent. Csak a bibliai kinyilatkoztatásból tudtuk meg, hogy Isten maga a Létező, a Teremtő, egy transzcendens és isteni rendező, aki a semmiből teremtette a világegyetemet, aki minden létezőn, a legjelentéktelenebbtől a legnagyobbig, rajta hagyta keze nyomát.

fordította: Szilárd Júlia

Metafizika egyszerű szavakkal

II. rész

XI. fejezet

A jó, avagy a lét nemessége

*„A szeretet minden iránt érdeklődik, ami van,
legyen az az anyag, a szív, a lélek.
Nemcsak az ember érdekli, de az állat is,
és nemcsak az állat és az ember, de a növény is,
és nemcsak a növény, de az ásvány,
és nem csupán a szerves, de a szervetlen is,
lévén három világ,
jól kell használni a szót,
mert a valóság maga körbejár,
lentről föl és föntről le
a lét lépcsőfokain.”*

(Ch.-F. Ramuz)

Íme egy szöveg, amely önmagában elég lenne annak bizonyítására, hogy a metafizika nem csupán a beavatottaké. Nézzük csak a transzcendentálisnak ezt a szép meghatározását: „valóság és szó, amely körbejár lentről föl és föntről le a lét lépcsőfokain”! A szeretet, mint transzcendentális tökéletesség látomása, annak a szenvedélyes figyelemnek a gyümölcse, amivel Ramuz a mindenség és annak minden egyes dolga felé fordult. E világ dolgai felé szálló üdvözletei tanúskodnak arról, milyen értéket jelent számára mindegyikük. „Túlságosan szerettem a világot; jól látom, hogy túlságosan szerettem. Most, hogy távozóban van.”¹ Hosszan szemléli ezt a mindenben jelenlévő szeretetet. A szeretetet, mely mindenből árad, szeretetet, amely mint Jákob angyalai alászáll és fölemelkedik az isteni lajtorján.

Az egyetemesen jelenlévő szeretetet látni ugyanaz, mint a mindenütt jelenlévő *jót* látni. A jó és a szeretet kölcsönösen összefügg, mert mi a jó, ha nem a kívánatos és szeretett lét? Nos, minden dolog lehet valamely vágnak a

¹ Francis Olivier idézi a *Ramuz devant Dieu*-ben, D.D.B., 1975. p. 144.

tárgya. Arisztotelész így határozza meg a jót: „Az, ami után minden dolog – és mindegyik a maga részére – vágyódik.”²

Így a kő jó a szobor számára. A mag jó a madárnak. A ló a földművesnek. A tudás az embernek. Végtelenségig sorolhatjuk az ilyen példákat. És ha meggondoljuk, hogy minden létező szereti a saját létét, mint az ő legközelebbi javát! És hogy minden létező szereti Istent, jobban, mint maga-magát, mert Tőle függ, Tőle kapja azt, ami alapvetően alkotja: lényegét és létezését!

Itt egy megjegyzést kell tennünk: Ha minden lény jó egy másik számára, ez azt jelenti, hogy mindegyik közöl valamiféle tökéletességet. Egy lénynek valamilyen szükségletére válaszol egy másik lény, neki ajándékozva a maga javát. A Nap melegét adja a növénynek, a víz frissességét az embernek. A virág az illatát. A madár az énekét. Az ember a tudásával, művészetével, mesterségével ajándékozza meg embertársát. Isten közli a létet mindennel, ami van.

A jó tehát egy új vonás a lét arcán. Sőt „a lét egyik ünnepélyes megjelenése”. Föltárja mélységes nemességét. Ez kiválósága. Egy szeretett lény, egy létező, amelynek szüksége van egy másikra, igazolja a létet. A lét amennyiben igaz, magával hozza a fényt, s amennyiben jó, örömet hoz!

Az igaz, hogy sok rossz van a világon. Sok a hiányosság, a megfosztottság, a megromlottság. De mégis több az ajándék, a kapcsolat, a jóság. Szent Ágoston emlékezik arra, hogy Isten a világot megalkotva hétszer örvendezett afölött, hogy ezeket a jó dolgokat teremtette. Azt mondja: megszámlolta; igen, hétszer!

„És mindent láttál Istenem, valamennyi teremtményedet, és íme „felette jó volt” minden... Műveid egyes fajtái során, midőn kimondtad, „legyenek és lőnek”, láttad erről és láttad amarról is, hogy jó. Megszámláltam, íme hétszer említi az Írás, hogy láttad alkotásodat és jónak mondottad. És nyolcadszor az áll, hogy láttad minden teremtményedet, és íme nemcsak jó, de felette jó volt minden együttvéve.”³

XII. fejezet

A szépség, vagyis a lét tündöklése

*„Ahhoz, hogy találkozzunk a Szépséggel
és elnyerjük azt,
el kell szakadnunk a föld , a tengerek és az ég*

² *Nikomakhoszi Ethika*, I. Könyv, 1. fejelet.

³ *Vallomások*, XIII. K. XXVIII. f.

*minden birodalmától és hatalmától.
Igen, hála ennek a lemondásnak és
megvetésnek,
az ember képes a szépség felé fordulni,
s azt kontemplálni.”*

(Plótinosz)

A szépség is egy olyan tökéletesség, amelyik fölemelkedik és alászáll a létezők létrafokain. Mindennapi beszédünkben hányszor ejtjük ki ezt a szót, hogy *szép!* És nemcsak a művészi alkotásokkal, hanem mindenféle dologgal kapcsolatban. Szent Ágoston a *Vallomásokban* beszámol a természet dolgai feletti elragadtatásáról:

„Szemléljük az egybegyűjtött vizek gyönyörúséges arcát a tenger sík mezőin.”⁴

Még szemrehányást is tesz magának, hogy túlságosan szerette a testi valóságok csábító fényét, „a színek királynéasszonyát, a mindenben előmlő fényt.”⁵ Nincsen olyan testi forma: ásványi, növényi vagy állati forma, melyet ne dicsőítettek volna szenvedélyes festők, szobrászok, hogy ezáltal felszabadítsák azt a szellemi részt, ami megigézte őket. Picassónál állandóan megjelenik a fülesbagoly. Szemében a varangyos béka is átalakult, és új igazságot hordozott. Elmondhatjuk tehát mi is a *Kerubi vándorral*:

„Nincs értéktelen, a kavics is rubin,
Gyönyörű a béka, akár a szerafin.”⁶

Platón Lakomájával belépett a filozófia területére a transzcendentális szépség. Szókratész (Jézus Krisztus előtt V. század) ott elmeséli, hogyan vált a szépség óceánjának beavatott szemlélőjévé. Diotime, a mantinói próféta a testek szépségének megfontolása után elvezette őt a szépségnek abba a tartományába, ahol a szép tudományok vannak. Egy matematikai levezetés szépsége; a mértani formák szépsége; a logikai rendszerek szépsége.⁷

Diotime azután bevezette őt a szép erkölcsi cselekedetek területére is. A hősi és szent tettek területére, ahol a szépség még élénkebben ragyog. Az ember testében, szíve belsejében egy szellemi erő tartja őt a természetének lehúzó ereje fölött. Egy másik görög filozófus, Plótinosz (Jézus Krisztus után a III. század) megilletődve jegyzi meg: „A csillag fénye sem hajnalban, sem este

⁴ I.m., XIII. K. XXXII. f.

⁵ I.m., X.K. XXXIV. f.

⁶ Angelus Silesius: A kerubi vándor, V. K.

⁷ *Lakoma* 210 a – 211 c.

nincs olyan szép, mint az igazságosság és mértékletesség arca.”⁸ Így tehát a szépség ott van mindenütt és minden dologban.

De hát mi a szépség? Ha meggondoljuk, hogy a föntiekben láttuk e tökéletesség egyetemességét, s ugyanakkor különböző fokait, jól megértjük, hogy a szépség, akárcsak az igaz, az igaz és a jó, együtt jár magával a léttel, hogy a szépség is egyik vonása a lét arcának.

De hogyan határozzuk meg? Aquinói Szent Tamás azt mondta a szépségről, hogy az „az, aminek a látása örömet szerez.”⁹ A szépség tehát a léthez hozzáad egy a látáshoz, és ezáltal az ember mély érzelmi világához fűződő viszonyt: egyfajta örömet, gyönyörködést. Mondhatjuk: „A szépség a dolognak a léte maga, aminek a megismerése extatikus szeretetet, ujjongást ébreszt.”

Vigyázat! Amikor Szent Tamás azt mondja, hogy a szépség a látáshoz kapcsolódik, ezalatt nem azt érti, hogy az érzékek ejtik rabul, hogy önmagában véve „érzékeltető” lenne. Ő abban a módban, ahogyan a látó szervek ismernek, intuitív módon keres egy analógiát annak kifejezésére, hogy hogyan fogja föl az értelem a szépséget. Éppúgy mi is, legtöbbször az érzékeltető dolgokban ragadjuk meg a szépséget, de ez a szépség az érzékeltetőben felragyogó szellemi fény. Már „a nyers testekben megvan ez a szellemi rész!”¹⁰ Ezt a szépséget fogadja magába *intuitív módon* az értelem, mint a látás a színeket, amikor a szín hatást gyakorol a látásra. Szépségről van szó tehát, amikor egy testi vagy szellemi dolog elrejtett valósága *közvetlen – bensőséges – átható* módon jelenik meg magában az értelemben. Ez magyarázatot kíván.

Nálunk általában, amikor az értelem meg kívánja ragadni egy dolog lényegét, mélységes létét, ehhez el van látva egy csomó ideával. Azokat ésszerűen tételesen elrendezi. Tudományosan halad. Tehát magába fogadja a dolgot, annak természetét, de ez elvont fogalmi jegyek felhasználásával történik. Ezáltal a dolgot mintegy távol tartjuk magunktól. Az „jövővényként” áll az értelem előtt. Elbírálják, megméri, katalogizálják.

Amikor valamilyen okból rokonszenv, affinitás támad egy dologgal, pl. egy fával kapcsolatban, akkor valamiképpen azonos természetűvé válik a fa és a megismerő alany. Az ismerő alany ilyenkor rendelkezésre álló, átjárható, sőt sebezhető lesz. Az értelem lemond a fogalmakról, ezekről a súlyos eszközökről, azért, hogy közelebb vonja magához a dolgot, megszüntesse a köztük lévő távolságot, megengedje neki, hogy belépjen belső világába. Elfogadja, hogy belépjen a fogalmak, képek, ítéletalkotások nélküli áttetsző éjszakába. Akkor a szeretett, megkívánt tárgy közeledhet, közvetítők nélkül beléphet a lélekbe,

⁸ *Ennéades* 1.6. A Jóról, No. 4.

⁹ S. Th. I P q. V a, 4, ad lum.

¹⁰ *Journal de Raissa*, p. 147.

beléje öntheti fénylő rakományát. Amikor az intelligencia a fogalmak csendjében így befogadja a dolgot, akkor ez az ismeret betölti a szellemi vágyó képességet, melyben örömet fakaszt az, amit szeret.

Egy költő nagyszerűen idézi föl a dolgoknak ezt a leszállását alanyiségünk éjszakájába:

*„Összegyűjtöm éjszakámba, mint egy komor hajó,
Össze-vissza utasokat és tengerészeket.
Odalent a kabinokban kioltom a szemekben a fényt
A nagy mélységek barátaivá válunk.”¹¹*

XIII. fejezet

Összefoglalás

*Egy kontemplatív ember szemrehányásai
Jean-Paul Sartre-nak:
„Sosem pillantott egy szál virágra,
mit tudhat ő az Egyetemes Rózsáról?”*

(Dom Vermeil)

Elérkezve idáig, újra át kell tekintenünk e második rész fejezeteit, hogy megmutathassuk, hogyan kapcsolódnak össze az eddigi vizsgálódások.

A könyv elejétől megerősítettük azt a nagyon egyszerű ismeretet, hogy annak a számára, aki metafizikai intuícióval szemléli, a dolgok léte egy „aktus”. Nem egy állapot, sem pedig egy egyszerű tény. Az első részben ezt az aktust kontempláltuk, amint magán az anyagon dolgozik azért, hogy fényre juttassa a dolgok létét. „Lenni” azt jelenti, hogy egy munka-erő az anyagban, mint a szobrász „eszméje”, kiemeli a kőből a kívánt formát:

*„Ó, milyen szép a kő!
Milyen hűséges, és hogy őrzi az eszmét!”¹²*

De ez a formakiemelő aktus habár nagy erejű s oly termékeny, mégsem indokolja meg egy dolog létezését. Ha az az aktus, amivel egy rózsa azon igyekszik, hogy rózsa legyen, azonos lenne azzal, ami által létezik, nem kezdett volna csupán tegnap adni létezését a rózsának, és nem hagyná magára holnap. Az a mód, látom jól, ahogyan a rózsa törekszik arra, hogy kivirágozzék, mutatja,

¹¹ Jacques Maritain idézi a *L'Intuition Creatrice dans l'Art et la Poésie*, p. 145.

¹² Paul Claudel: *L'Annonce faite a Marie*. IV./5. Magyarul: *Az Úr angyala köszönté Szűz Máriát*. Misztériumdráma. Ford. Pinczinger Lajos, 1950. Buenos Aires. Ed. Argentina.

hogy számára jó létezni. Létezni, a semmit elhagyni, a semmi fölött megállni, ez egy egészen más aktus. A „lenni” ige kettősséget hordoz magában, melyet szüntelenül fel kell oldanunk, ha a léten medítálunk.

Másrészt az az aktus, ami által egy rózsa rózsa lesz, egy madár madár lesz, megfigyelhető. A tudósok foglalkoznak ontogenezisük leírásával, megjelölve létrejövetelük folyamatának állomásait, a magtól a teljes kifejlődésükig. Az *ontogenezis* görög szó, az *ontos* jelentése: *a létből/a létnek a...*, a *genezisé*: *kifejlődés/keletkezés*. Ennek vagy annak az adott létnek/létezőnek a kifejlődése vizsgálható kísérletekkel.

De soha senki nem tarthat igényt arra, hogy „lássa”, hogyan jön elő egy dolog a semmiből, nem asszisztálhat a semmi elhagyásánál. Nincs olyan tudományos eszköz, amely a semmit megfejtené! Csak az értelem beszélhet róla, az értelem, amint neve mutatja – már említettük – amely leszáll a dolgok rejtett belsejébe. Mivel a rózsa tegnap még nem volt és holnap már nem lesz, az értelem tudja, hogy a rózsa két nemlét között jelenik meg, hogy magát *fönntartsa* egy pillanatban. Az érzékek nem látják a nemlétet. Nem látják *létezni* ezt a rózsát. Csupán a jelenlétét regisztrálhatják, nem pedig a nemlétet elhagyó aktusát.

A létezés, ez a csodálatos erő azért hív elő a nemlétből valamely dolgot, hogy aktusával betakarja. A nemlét fölött tartja ezt a rózsát, hogy az beteljesítse saját tevékenységét, azt, amiben saját javát leli: virágozzon, kínálja föl színeinek pompáját a szemlélődő számára. Joggal használjuk a dolgoknál a *lényeg* kifejezést. Amikor lényegeknak nevezzük azt, amit a létezés számára birtokolnak, föl akarjuk ismerni bennük a létezés felé vivő igyekezetet. A létnek ez a két fele valóban azért van, hogy egyesüljön.

A IV. fejezetben megjegyeztük, hogy a világegyetem, amelyben vagyunk, a lényegek szinte végtelen sokaságának látványát kínálja föl nekünk. Innen van a lét témájának hihetetlen változatossága: a levegő, de a kő is; a tűz és a víz; a gesztenyefa és az ibolya; az elefánt és a légy. A létnek van egy bohókás oldala, de egy végtelenül komoly oldala is! A gyakran jelentős különbségek mellett ezek a lényegek mind összekapcsolódnak a létezéshez fűződő viszonyukban, amely fönntartja őket, hogy azután céljaiknak megfelelően szétváljanak egymástól. E viszonyon nyugszik hasonlóságuk, itt gyökerezik, ezen a hasonlóság adta közösségen, megalapozott rokonságuk.

Így a számuk és változatosságuk szerint elsorolhatatlan létezők nincsenek egymás közötti kapcsolatok nélkül, nem idegenek egymás számára. Továbbá. Mivel ezek a létezők az idő egy pillanatában megszülettek és idővel véget érnek, számukra kölcsön vett a létezés. A létezésből csak egy rész az övéké. A létezésből csupán részesedve, nem birtokolják annak egészét. Az egész magához

a Létezőhöz tartozik, aki közli velük a létezésnek azt a részét, amit egy időre megőriznek. Íme, egy másik rokonság a létezők között: közös függés magától a Léttől.

Ekkor az értelemben, amely fölfedezi ezt a misztériumot, fölébred a vágy: Elérni a Létet magát, elérni azt, akiről tudja, hogy tőle függ, az összes többi létezővel együtt. És ezen önmaga általi Létet, minden létező Forrását nevezzük Istennek. Ekkor az értelem számára a következő kérdés adódik: Hogyan emelkedhet föl egészen Istenig? Képes-e kimondani Istent?

A VIII. fejezettől a XII. fejezetig kimutattuk, hogy a *lét* transzcendentális tökéletesség. A lét képes áthaladni minden kategórián. Az egységgel, az igazsággal, a jósággal, a szépséggel együtt azon „piramist alkotó” szavak egyike, amiről Ramuz beszél. Ezek a szavak képesek följutni az ásványtól a növényig, a növénytől az állatvilágig, az állatoktól az emberig, és semmi sem fékezi őket abban, hogy még följebb menjenek. Rugalmasságuk következtében nem állnak meg egyetlen területnél, egyetlen fajnál sem. Képesek hát eljutni egészen Istenig.

A transzcendentáléknak, ezeknek a „piramisként fölépülő nagy szavaknak” szentelt fejezetek megmutatták, hogy az értelem – mint Jákob angyalai – fölemelkedhet a lét lajtorjáján. De hogyan emelkedhet föl egészen az abszolút Létiig?

Meg fogjuk mutatni, hogy az értelem rejtett erőt nyer ehhez a felemelkedéshez, isteni fényességű magot, fejedelmi igazságot, egy első elvet. Ezáltal, ha szabad ezt a kifejezést használnunk, mintegy Isten felé hajtva találja magát, és látja, hogy egyedül Benne elégülnek ki a fény iránti igényei. Ezt szeretnénk megmutatni az utolsó fejezetekben.

XIV. fejezet

Az isteni fény magvetése

*„Érzem a hó alatt őrködő
hajtás törekvését.
És az ész erőfeszítését
A lélekben, mely oltalmazza őt.”*

(Supervielle)

A dolgok kiválósága, hogy képesek elvezetni minket magáig Istenig. Ez a legnagyobb érdemük. Már az első részben, az élő létezők bizonyos működése –

szerveződésük, célra irányuló fejlődésük – alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy ezekben a folyamatokban egy tevékenyen munkálkodó Intelligencia van jelen. Emlékszünk rá, mennyire ámult Arisztotelész azon a terven, melynek föltárulását megengedte a Természet.¹³ Nos, a lét aktusa, amelyet most metafizikai szempontból szemlélünk, még egy utat nyit számunkra Isten felé. Íme, miért:

A lét – vagyis az az aktus, ami által a dolgok a nemlét fölött tartják magukat – nem csupán a dolgok elsődleges elve a maguk valós létezésében, hanem megismerésük elve is az intelligenciában. Az intelligencia mindenekelőtt azt a létet emeli magába, ami a dolgokban van. Aquinói Szent Tamás ezért összeveti a magokkal a szellem első meglátását és az első ítéletet, amely ugyanabban az időben keletkezik benne. „Ami minden másnak a megjelenése előtt létezik értelmünkben, az a „mag”, amiből az emberi tudás egésze meg fog születni.”¹⁴

Vigyázat! Aquinói Szent Tamás számára nem velünk született logikai fogalmakról van szó, a logika keretében, amelyek szerint a dolgokat a priori kellene elgondolni. Nem! Ezek maguk a dolgok, amelyek önmaguk által helyezik gondolkodásunkba ezeket a fénylő „magvakat”. Szerinte „üres gyomorral” születünk világra, értelmünk éhes minden formára, minden ítéletre. Teljesen csupaszon merül a dolgok óceánjába. De magával hoz egyfajta éhséget az után az érthetőség után, amely szellemi fénnel tölti el a testi létezőket.

Szánjunk rá fáradtságot és vizsgáljuk meg például azokat a kérdéseket, melyeket egy gyermek tesz föl annak a világnak a színe előtt, amit az érzékek följánlanak neki. Rögtön rájövünk, hogy szellemünk valójában a dolgok létére éhes! Nem így hangzik a szünet nélkül feltett kérdés: „Mi ez?” Kérdés, hogy az, ami a szemem előtt *van*, milyen *lényeggel létezik*? Fölismerjük azokat az elemeket, amikről ennek a résznek az elején azt állapítottuk meg, hogy azok, vagyis a *lényeg* és *létezés*, minden létnek az alkotóelemei. Így tehát, amikor azt mondjuk, hogy „az emberi intelligencia lényegénél fogva az érzékelhető dolgok létéhez van rendelve”, az emberi szellem egyik törvényét fogalmazzuk meg, amit az ember az egyetemesen föltett kérdés analizálásából szűr le.

Az értelem soha semminek a megértését nem keresi, ha az nem a dolgok léte. És amikor azt fölfogja, amikor válaszol a gyermek a kérdésre, hogy pl. „Ez egy gesztenyefa”, egy csapásra megmutatja a lét első törvényét. Ténylegesen ebben a válaszban egy megismerendő evidencia rejlik: az, hogy ez a *gesztenyefa* teljességgel szemben áll azzal, hogy ő más lenne, s még inkább azzal, hogy ő nem létezik. Teljességgel lehetetlen, hogy egy létező egyszerre legyen önmaga

¹³ *Les Parties des Animaux*, i.m. 645 a 8.

¹⁴ *De Veritate*, q. XI, a. 1.

és valami más, és még lehetetlenebb, hogy ugyanabban az időben legyen és ne legyen. Ez az első törvény, amit az ellentmondás elvének nevezünk, minden létezőbe bele van írva, és így szükségszerűen egy dolog létének minden értelmi megragadásába.

Ismételten és erőteljesen mondjuk: ezt a tételt nem szabad úgy értelmeznünk, mintha mi a világba két előre gyártott sémával érkezünk. A lét fogalmával és az ellentmondás elvével. Nem! A gondolkodás minden mozzanatában az értelem megragadja a létet és fölfedezi vele a maga elsődleges, azonossági igényét. Mivelhogy a gondolkodás aktusa mindig újra kezdődik, e két alapadottság a lélekben „magként” van jelen. Mivel benne található az értelmi megismerés minden aktusának az eredete.

Továbbá a léteredet evolutív erejű mag is. A lét-fogalom és a vele mindig együtt járó ellentmondás elve el vannak látva egy hihetetlenül fénylő képességgel. Mindenekelőtt egy a napnál világosabb evidenciát hordoznak. És mint minden mag, magukba sűrítik a növekedés és kibontakozás megfélékezhetetlen igényét. Ez a két fény – a létfogalom és a vele járó első ítélet – a lélekbe plántál egy kielégíthetetlen igényt arra, hogy megértse minden létet és megértse a lét teljességét!

Milyen csodát élünk át, amikor a természetben együtt szemléljük a magot és végső kiteljesedését a fát! Mielőtt együtt láttuk és tapasztaltuk meg őket, soha nem gondolhattunk arra, hogy ez a két véglet ugyanahhoz a léthez tartozik. Soha nem képzeltük volna, hogy ezek egyek ugyanannak a létnek az önazonosságában. Ugyanezt kell mondanunk a megismerés rendjében: soha nem gondolhatnánk, hogy a lét fogalom és első igazsága, amit a természet minden dolgából nyerünk, minden pillanatban szervesen és elevenen hozzákötődik az Isten fogalomhoz.

A metafizikusnak köszönhetően érezzük „a szellem hótakarója alatt az ész Isten felé sarjadó törekvését”.

XV. fejezet

Belső dinamizmus: a lélek középpontjában

*„Mennyeiben, mint ezek a sziporkázó
csillagok,
mutatják nekünk a végtelent fürkésző szemek,
hogy az Éj bennünk nyitott.”*

(Novalis)

„Az értelem nincs jobban tudatában a létnek, mint a test a levegőnek, amit belélegez.”¹⁵ A bensőségesen testhez kötött szellem ismertetőjegye, hogy a létre eszmél a tudattalan éjszakájában. Ezek közvetlen adottságok, amikről az előző fejezetben beszéltünk. A lét-fogalom és az ítéletalkotás a szükségszerű önazonosságról ténylegesen a szellem félhomályában születik. Ezek a „fénylő magvak” titokzatos és rejtett életet élnek benne. Ez nem jár együtt semmiféle szellemi energia csökkenéssel. Ellenkezőleg!

Jacques Maritain egy szellemi tudattalan létezését állapította meg minden emberi lélekben. Ezzel kapcsolatban írta: „Értelmünket megtermékenyítik azok az érthető csírák, amelyekről függ az ideák minden fajtája (...). De nem tud semmit ezekről a csírákról, amiket befogad, sem magáról a folyamatról, amiben létrehozza fogalmait (...). És ez az eredeti fénylő Forrás láthatatlanul lakik bennünk, a szellem tudattalanjába rejtetten.”¹⁶ És mégis a lét fogalma és a lét azonosságának elve, melyet az értelem minden dologgal kapcsolatban kinyilvánít, felszítja, átjárja, mozgósítja egész intellektuális ismerésünket. Szellemünk életének ezek a kezdetei csodálatosak, rejtettek, mégis a mieink! Amikor az óceánból följutunk a folyamig, amely azt táplálja, a folyamtól a folyóig, a folyótól a hegyi patakig s onnan a forráshoz, mennyire csodálkozunk, amikor fölfedezzük, hogy a síkságon szétterülő víztömeg ezekből a kis vizezekből formálódott, melyek egy jégsapka alól bukkantak elő. Víz- erecskék, amelyek folynak éjjel és nappal! Távolság az emberek tekintetétől, a gleccserek csendjében. Így van az emberek által fölfedezett igazságok óceánjával is. Mindegyikük fölmeleg mint forrásukhoz, ehhez a két alapelvhez. Ez a két alapelv ajándékként ragyog szüntelenül az emberi lét szellemi tudatfölöttijében.

A szellemnek ez a területe ott van, ahol az összes ismerő képesség kinyílik a lélekben. Ezek betakarják egymást. A két első elvet, amelyek kinyílnak a lélekben, befogják a források, megragadják az érzékek és képzetek folyói. De tiszta szellemi fényük miatt, a külső érzékek adatait és a képek áradatát teljes egészében átjárják a szellem felvillanásai.

A szellemnek éppen ehhez a tartományához kell felemelkednünk, ha okát akarjuk adni az ember első vallásos intuícióinak. E tudatfölötti mélyén formálódott pl. a primitíveknél a teremtésmítosz. Ennek rögtön az első felbukkanásánál az értelem a léthez rendelve találja magát. Ez az első természetében gyökerező, szinte ösztönösen megérezett aktus, amely kitepi a dolgokat a semmiből. A primitívek értelmében ösztönösen megérezte, hogy a világ és a dolgok, amelyek ékesítik, fenntartanak egy szoros függési viszonyt, egy

¹⁵ Etienne Gilson: *Les Constantes philosophiques de l'être*, Vrin, 1983. p. 85.

¹⁶ *L'intuition dans l'Art et la Poésie* Desclée, 1966. p.90.

láthatatlan, de mindenható, mindent ismerő Léttel. A vallástörténet hatalmas adattárából emeljük ki csupán ezt a bensőséges vallomást, melyet Rasmussen kapott egy eszkimótól, egy sámántól: „Én hiszek egy szellemi hatalomban, aki a világegyetemet, az időt alkotta és megtartja, aki oly hatalmas, hogy az emberekhez szóló beszéde nem hallható a rendes emberi szavakban, hanem a viharban, a hóesésben, a szökőárban és minden erőben, ami félelmet kelt az emberben.”¹⁷

Látjuk – ez különösképpen nyilvánvaló a vallási mítoszok esetében – nem szükséges, hogy a lét fogalma tudatossá váljék ahhoz, hogy működjön. Mégis, ezért és a szellem tudattalanjában jelenlévő első követelményei miatt, a születő és elhaló dolgok világa egy transzcendentális ok létezését igényli. Ezrével voltak olyanok, akik az embereket a forrásnál jelenlévő intuíció útján a világ Teremtő Istenéhez vezették. Az észak-keleti erdők algonkinjainál ezt az intuíciót találta a vallástudomány: „Ő teremti a dolgokat, összezárva majd újra széttárva a kezeit. Nem használt se homokot, se földet, se pálcát az ember alkotásához. Ő csupán elgondolta és azok léteztek.”¹⁸ Az ilyen és annyi sok ehhez hasonló eredetmonda mögött ott rejlik a lét-fogalom és az isteni fény csodálatos hatalma.

Majd egy napon a forrásoktól egy másik, a filozófiailag tudatos értelem útja nyílt meg Isten felé. Meg lehet határozni ennek az emberi történelem egyik legfontosabb eseményének az idejét. Jézus Krisztus előtt a VI. században Parmenidész görög filozófus, aki Eleában, dél Itáliában élve világos tudatra fakasztotta és rendszerbe foglalta a létnek és sajátosságainak elméletét. Ezen a napon született meg a lét metafizikája!

XVI. fejezet

A parmenidészi lét: egy csillagkéve

*„Az értelem azon a napon ébred föl,
amikor megkérdezi: Mit jelent lenni? A
választ legközvetlenebbül és
legtisztábban önmagában találja meg.
Rájön, hogy egyetlen dolgot tud: az
értelem nem ismer semmit, ha az nem
létezik, és önmagában nincs kapcsolata
a léttel. És e pont egyszerűségében,*

¹⁷ J. Goetz S.J.: *Les Religions des Primitifs*, Fayard, „Je sais. Je crois”, p.60.

¹⁸ I.m. p.56.

mint egy láthatatlan rubinton méri a mindenséget”.

(Dom Vermeil)

Az emberi értelem nem várt Parmenidészre ahhoz, hogy a létről gondolkodjon. De előtte – és hasonlóképpen legtöbbször utána is – úgy gondoltak a létre, amint az valamilyen érzékelhető dologban megvalósul. Például: „*ez a tölgy a szemem előtt*”. És egy testi dologban megnyilvánuló léttel kapcsolatban jelenti ki az értelem a dolgok elsődleges elveit. „Ez a tölgy van.” Az, ami. Nem képes ugyanabban a pillanatban lenni, és nem annak lenni, ami. A lét azonosságának ezt az elvét minden értelem szükségszerűen tartja: A primitív, a gyermek, a civilizált, az idős ember értelme egyaránt. Ez már az a lét, amiről majd a metafizikus beszél. De itt még leplezett, nincs még föltárva a maga sajátosságában. Jacques Maritain jól mondja, hogy a dolgok általános értelemben vett *létére* támaszkodik az Istenhez vezető út: „Ha az ember nem veszi fontolóra a dolgokban a létet, nem képes eljutni a minden lét elsődleges Okához.”¹⁹

Most azonban arról a történelmi pillanatról akarunk beszélni, amikor föltárult a lét önmagában. Ebből a szempontból Parmenidész – legalábbis az általunk ismert szövegek alapján – volt az első, aki föltette a kérdést: „*Mit jelent lenni?*” Mit jelent ez az aktus, amit a világon minden dolog gyakorol, és mind elsődlegesen? Aktus, szemben a nemléttel. Parmenidész alkalmazta elsőként a görög „to eon”-t, egy dolog jellemzésére. Ez a lenni ige jelen idejű melléknévi igeneve. *Létező*-nek fordítjuk, vagyis egy a lét aktusát gyakorló alanynak. Erre először Parmenidész kérdezett rá. Nos, a válasz, amit kap, egy csapásra egészen az isteni szféráig repíti a lelkét. Ezeket a válaszokat megtaláljuk egy költeménye részleteiben. Fénykéveként fakadnak föl a lelkéből. Kariatidákként állnak a filozófiai Bölcsesség templomának bejáratánál. Gyűjtsünk ide néhányat leghíresebb aforizmáiból:

„A Lét van, és a nemlét nincs:
Ez alapvető bizonyosság,
mellyel együtt jár az Igazság...
Ezer bizonyíték van arra, hogy
a létező kezdet nélküli és elmúlhatatlan.
Nem engedem azt mondanod vagy gondolnod,
hogy a lét a nemlétből jön, sem pedig azt,
hogy a létező nincsen...
A létező oszthatatlan is, mert

¹⁹ *Sept leçons sur l'être*, Fribourg, OEC. V. p. 556.

teljes egészében azonos önmagával...
Mozdulatlan is...
Változás nélkül megmarad létében,
önmagában és önmaga által, önazonosságában.”²⁰

Próbáljuk megérteni, miért beszélt így Parmenidész a létről. Vessük föl a kérdést: „Kizárólag a ráció eszközeivel élve mit mondhatunk a létről, a létezés aktusáról, tekintet nélkül a dolgokra?”

Amint a négyzet fogalma nem lehet más, mint „négy egyenlő oldalú és négy derékszögű sokszög”, úgy a lét fogalma magába foglalja azt, hogy a lét természete: lenni. De akkor nem képes valaha is nem lenni. Tehát nem kezdődött és nem lehet vége. Következésképpen örök. És szükséges is. Végül azt kell mondanunk, hogy mozdulatlan. Nem nyerhet létet, mert akkor léthiánya lenne. De a lét számára ez lehetetlen.

„Hallatlan dolog érkezett a „metafizika atyjához”. Kereste a lét tulajdonságait, a létét, ami mindenkinek a szeme előtt volt. És íme, amiket róla mond, azok az isteni Lét jellemzői. Megérkezve erre a csúcra, ahová gondolkodása emelte és onnan visszafordulva a világ felé, a születő és meghaló dolgokat nem találhatta elég szilárdnak ahhoz, hogy megadhassa nekik a lét attribútumát. A lét eszméje annyira ragyogott a lelkében, hogy elsöpörte a dolgokat. Ez a mindenekfölött elsődleges létfogalom és az azonosság elve, ez a minden értelem számára legelső két fényforrás Parmenidész lelkét egy csapásra megajándékozta isteni ígéreteivel. Isten, mint E. Gilson megjegyzi, megérkezett a metafizikai létbe.”²¹

²⁰ *Trois contemporains*. ford. Y. Battistini, Gallimard, p.60.

²¹ Etienne Gilson, i.m. p. 178.

Szigeti József OP és a Keresztény Front oktatáspolitikája

A mai magyar közélet hiányosságai közül jelentős az a tény, hogy számos elfelejtett személy, csoport, vagy közösség még mindig nem foglalta el méltó helyét a köztudatban. Főként olyan, akár a közelmúlt történelmében szerepet játszó személyekről vagy közösségekről van szó, akik a legnehezebb körülmények között is bátorságukkal, helytállásukkal, személyes és erkölcsi példamutatásukkal, tudásukkal méltán vívták ki az őket ismerő emberek megbecsülését és szeretetét. Ők ma is irányt mutathatnak, példaképül szolgálhatnak, ezért fontosnak tartjuk ezen elfelejtett személyek és közösségek tevékenységének megismertetését. Ennek a gondolatnak a jegyében a jelen tanulmány Szigeti József domonkos atya életét és az ő szellemi-lelki irányítása alatt működő egykori Keresztény Front nevű szervezet történetét mutatja be. Szigeti József életén kívül összefoglaljuk a szervezet vezetőjének, Soltész Jenőnek is az életútját, tevékenységét, majd a Keresztény Front történetének és programjának ismertetése következik, végül pedig ennek a programnak a legrészletesebben kidolgozott részét, a Szigeti atya által fölvázolt oktatáspolitikát mutatjuk be.

Szigeti József OP

Szigeti József domonkos atya 1907. augusztus 9-én született Budapesten. A keresztségen az Imre nevet kapta. Szülei Szigeti Vilmos magántisztviselő, főkönyvelő és Hübner Gizella voltak. 1917-től a budapesti piarista gimnáziumban tanult, és itt is érettségizett 1925-ben. Érettségi után jelentkezett a domonkos rendbe. A grazi rendházban lett novícius. Itt folytatta a teológiai tanulmányait is, miután 1926-ban egyszerű fogadalmat tett. 1929 októberében tett örök fogadalmat. 1931. július 12-én szentelték pappá. Ezután tanulmányait Franciaországban, a rend lyoni tartományának főiskoláján, Chambéryben folytatta, ahol 1933 májusában rendi főiskolai tanári (lektori) fokozatot szerzett. 1933-1936-ig Szombathelyen a rendi újoncok mesterének helyettese volt. 1936 és 1940 között az immár önálló magyar domonkos rendtartomány által felállított budapesti rendi főiskola filozófia és hitvédelem (apologetika) tanára volt. Ebben az időszakban több cikket is publikált a *Credo* című folyóiratban, aminek Bőle Kornél OP volt a főszerkesztője. Az Aquinói Szent Tamás Társaság által kiadott

Szent Tamás Könyvtár című könyvsorozat két kötetében jelentek meg tanulmányai.¹

Az eddig ismertett életrajzi adatokból is kitűnik, hogy Szigeti atya már ekkor elkötelezett és nagy tudású tomistaként tevékenykedett. Egész életében hű követője maradt Szent Tamás teológiájának és filozófiájának, de ezt intézményes keretek közt életének csupán ezen időszakában tudta kifejtetni.

1940-ben a soproni rendházba került, ahol 1950 júniusáig tartózkodott. 1950. június 18-án a soproni rendházból társaival együtt a máriabesnyői kapucinus rendházba internálták. Az ÁVH itt gyűjtötte össze több, akkor felosztatott szerzetesrend elhurcolt tagját. Szigeti atya ettől kezdve a hátralévő életében soha hivatalos egyházi beosztást nem kapott, rendházban vagy plébánián nem élt. Máriabesnyőn megismerkedett a szintén internált Dellamartina Anna angolkisasszony nővérrel. Az ő közvetítésével ismerte meg Soltész Jenőt, a Keresztény Front vezetőjét, akivel Máriabesnyőn több órás beszélgetést folytatott. Így kezdődött kettejük kapcsolata és Szigeti atya bekapcsolódása 1951 elején a Keresztény Front tevékenységébe, miután 1950 novemberében kiszabadult az internálásból.

dr. Soltész Jenő

Szigeti József után fontosnak tartjuk röviden ismertetni dr. Soltész Jenő életútját is, aki létrehozta és vezette a Keresztény Frontot. 1906-ben született a Heves megyei Pélyen. Szülei tízgyermekes gazdasági cselédek voltak. Családjának sorsa és helyzete döntően befolyásolta szociális érzékenységét és elköteleződését a vidék és döntően a falu népe iránt. A helyi plébános segítségével az egri ciszterci gimnáziumban tanult tovább. Már ekkor megmutatkoztak kiváló szellemi képességei; ez tükröződött kimagasló tanulmányi eredményeiben is. Érettségi után papi pályára készült, Innsbruckban tanult teológiát, de tanulmányait betegsége miatt félbe kellett szakítania. Ezután a Pázmány Péter Tudományegyetemen 1931-ben történelem-latin szakos tanári diplomát szerzett, majd hét évig az Apponyi grófok házitanítója volt. Ezzel párhuzamosan Egerben a Katolikus Jogakadémiát is elvégezte. 1938-ban a székesfehérvári Szent Imre konviktus prefektusa lett.

Soltész Jenő az 1930-as évek második felében a falukutató mozgalomhoz csatlakozva több cikket publikált a szegényparasztság helyzetének feltárása és javítása érdekében, sürgetve a földosztást. 1937-ben jelent meg *Pirosan kel a nap* című regénye, amelyben bemutatta a szegényparasztság nehéz helyzetét,

¹ Szent Tamás Könyvtár 4. A szellemi lét, (ebben: *A szellem mint értelem* című tanulmány) Budapest, 1938, Stephaneum nyomda; Szent Tamás Könyvtár 5. Isten bölcséleti megismerése, (ebben: *Isten és a világ* című tanulmány) Budapest, 1939, Stephaneum nyomda.

bírálta az akkori közigazgatási rendszert, ugyanakkor élesen elítélte a kommunista ideológiát is. Ennek ellenére eljárás indult ellene, a könyvét elkobozták és 200 pengő pénzbüntetésre ítélték. Szociális elkötelezettségének megfelelően 1940-ben bekapcsolódott az ONCSA² tevékenységébe. Itt dolgozva került kapcsolatba a KALOT³ és az EMSZO⁴ vezetőivel, pl. Kerkai Jenő jezsuita atyával, valamint megismerte és magáévá tette az ezen szervezetek által is képviselt keresztényszocialista-hivatásrendi világnézetet és az ezt kifejtő legfontosabb munkákat, melyek az Egyház szociális enciklikáin (*Rerum Novarum*, *Quadragesimo Anno*), alapultak⁵ Ezek a művek nagymértékben befolyásolták Soltész gondolkodását, így jelentős hatással voltak a későbbi Keresztény Frontra is. Soltész 1945-ben a Nemzeti Parasztpárt képviselőjelöltje lett, de hamar szakított a párttal. A Földművelésügyi Minisztérium munkatársaként részt vett a földosztó bizottságok munkájában, ahonnan 1949-ben elbocsátották. Rövid ideig Máriakálnokon gazdálkodott. Miután a földjét államosították, Budapestre költözött.

Már ekkor foglalkoztatta egy olyan keresztény agrárszervezet létrehozása, amely elsősorban a parasztságra támaszkodva, annak helyzetét rendezve valósítja meg a keresztényszocialista társadalmi rendet. Ennek érdekében már 1947 körül elkezdte szervezni a csoportját; ez a későbbiekben fokozatosan alakult a társadalom egészének érdekeit képviselő szervezetté, amely részletes programot dolgozott ki hivatásrendi alapokon. Hívó katolikusként fontos volt Soltész Jenő számára, hogy a megalkotandó program hűen képviselje az Egyház társadalmi tanítását; e cél érdekében ideológiai vezetőnek munkatársul egy képzett papot keresett. Ezt a személyt Szigeti atyában találta meg, a már korábban említett Dellamartina angolkisasszony közvetítésével. Miután Szigeti atya kiszabadult az internálásból, Budapestre, a Mester utcába költözött, és 1951 elejétől bekapcsolódott a Keresztény Front munkájába. Ekkor kezdődhetett meg a program érdemi kidolgozása.

² ONCSA: Országos Nép- és Családvédelmi Alap, a Teleki-kormány által 1940-ben létrehozott állami szociális szervezet, melynek főleg a falusi nincstelenség támogatása, a születések számának növelése és a gyermekvédelem voltak a fő célkitűzései. Az ONCSA keretében kamatmentes kölcsön alapján több tízezer típuslakás épült rászoruló családoknak, több ezer család jutott földhöz és kezdett gazdálkodni.

³ KALOT: Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos Testülete, Kerkai Jenő SJ és Nagy Töhötöm SJ irányításával működő mozgalom, melynek célja az agrárfjúság szellemi és anyagi támogatása, összefogása és érdekvédelme volt. A háború előtt több ezer szervezettel és több százezer taggal az egyik legnagyobb és legjobban szervezett katolikus egyesület volt.

⁴ EMSZO: Egyházközségi Munkásszakosztályok. Céljuk az ipari munkásság megszólítása és érdekképviseletének a pápai enciklikák által javasolt megszervezése volt.

⁵ Mihelics Vid: *Az új szociális állam*. Budapest, 1931, Szent István Társulat; Mihelics Vid: *Keresztényszocializmus*. Budapest, 1933, Magyar Szemle Társaság; Mihelics Vid: *Az új Portugália*. Budapest, 1933, Franklin; Lacza István: *Szociális etika*. Budapest, 1943, Szent István Társulat; Varga László SJ: *Szociális reform és hivatásrendiség*. Budapest, 1941, Actio Catholica; Varga László SJ: *Társadalmi etika*. Szeged, 1935, Jézustársasági Kollégium; Varga László SJ: *Legyen igazság!* Budapest, 1938, EMSZO; Varga László SJ: *Magyar Cél. Az erkölcsi forradalom programja*. Budapest, 1939, EMSZO-KALOT-Hivatásszervezet; Mikos Ferenc: *A Quadragesimo Anno gazdasági rendje*. Budapest, 1934, Pázmány Péter Irodalmi Társaság; Freesz József: *Hivatásrendi gazdaság. A modern gazdasági élet megszervezése*. Budapest, 1942.

Keresztény Front

A Keresztény Front története több szempontból is figyelemre méltó. A kommunista uralom alatt illegális körülmények közt ez a szervezet készült fel a legtudatosabban egy remélt békés rendszerváltás után előálló új helyzetre, mégpedig úgy, hogy egy minden részletre kiterjedő, igen alapos, különutas, egyetlen más szervezethez sem hasonlító pártprogramot készítettek. Elmondható, hogy a Keresztény Front volt hazánkban az utolsó szervezet, amely hivatásrendi alapon álló programot képviselt. Fontos hangsúlyozni, hogy az eszme és a program mellett minden üldözés ellenére is kitartottak, ezért a börtönt is vállalták.

A Keresztény Front szervezése, tagtoborzása elsősorban rokoni, baráti, ismerősi körökben kezdődött el. Soltész például így vonta be a szervezetbe dr. Imregh Mátyást, aki korábban gimnáziumi osztálytársa volt, vagy pedig unokaöccsét, Gebora Bélát. A szentimrevárosi katolikus ifjúsági mozgalom több tagja is csatlakozott hozzájuk: Alszászy Károly, Hontváry Miklós, Nobilis Gábor. Az említetteken kívül a későbbi párt „belső körös” csoportjához tartozott még dr. Kováts Tibor, Szepeshelyi István, Messik Lajos, Miklósi László (egykori KALOT-titkár), Kemenes Erzsébet, Kelemen István, Szabó Jánosné, Szabó Bendegúz és Füstös Antal szigethalmi lelkész is. Ők Soltész szavával az „előkészülők” táborát alkották. A „második vonalhoz” azok az érdeklődők tartoztak, akik csak alkalmilag vagy a háttérből kapcsolódtak a szervezethez. Közéjük tartoztak Havass Géza vagy Barlay Ödön Szabolcs atyák is. Ők azonban nem kívántak politikai szervezethez kapcsolódni, hasonlóan más ifjúsági szervezeteket vezető atyákhoz (Kölley György, Ikvay László, Földi Endre), pedig az ő csoportjaik megnyerését Soltész kívánatosnak tartotta. Nagyjából 100 főre tehető azon személyek száma, akikkel szorosabb kapcsolatban állt. A Keresztény Front működése magánlakásokra korlátozódott: elsősorban Soltész Baross utcai, vagy Szabó Jánosné budai lakásán gyűltek össze. Soltész megbízta a „betűszolgálatosok” csoportját próbacikkek, tanulmányok írásával, illetve laptervek kidolgozásával. Ezt a munkát Hontváry Miklós irányította. A program előkészítése során szekciókra oszlottak (a minisztériumoknak megfelelően), amikben mindenki a maga képzettségének leginkább megfelelő feladatot látta el. A program teljes szövege 1955-re készült el, írói Szigeti József atyán és Soltész Jenőn kívül Kováts Tibor és Imregh Mátyás voltak. Új alkotmányt is terveztek, ennek megírása is elkezdődött, de ez a munka végül nem fejeződött be.

A Keresztény Front programja keresztényszocialista-hivatásrendi állammodellre épült. Ennek megfelelően hadat üzentek mind a kapitalizmusnak, mind pedig a „szatanista” kollektivizmusnak, a bolsevizmusnak. Elutasították az osztályharcot, ehelyett a társadalom különféle hivatások, foglalkozások szerinti szerveződéseit támogatták. Ez a keresztény szolidaritás és a szubszidiaritás eszméjéből következett: a társulásoknak a hivatásukhoz tartozó ügyek intézésében autonómiát kell kapniuk, ezen ügyek intézésétől tehermentesíteni kell az államot, így a létrejövő hivatásrendek önkormányzati szerveknek is tekinthetők. Tíz hivatásrendet képzeltek el, amelyek valamelyikéhez kötelezően tartozni kellett volna: mezőgazdasági és erdőgazdasági, ipari és bányászati, kereskedelmi és közlekedési, pénzügyi, nevelési, egészségvédelmi, jogszolgálati és közigazgatási, műszaki, kulturális és morális, valamint az otthonok hivatásrendje. A rendeken belül külön „családokat” alkottak volna az egymáshoz közelebb álló hivatások. A hivatásrendek felügyeleti szerve a Rendek Országos Tanácsa, ennek működését pedig a Hivatásrendi Minisztérium felügyelte volna. Kétkamarás parlamentet terveztek, amelyben a szenátust a hivatásrendek küldöttei, az alsóházat pedig a politikai pártok képviselői alkották volna. Az államformát tekintve a program a választott nemzeti királyság mellett állt ki, ez az általuk vallott Szent Korona-tannal is összhangban állt. A közigazgatást gyökeresen átszervezték volna: visszaállították volna a vármegyéket, ugyanakkor hat kormányzóságra osztották az országot, élükön a kormányzókkal. A külpolitikában célul tűzték ki egy közép-európai unió, föderáció létrehozását, és az elcsatolt területek közül a magyarság életteréhez tartozó részek visszacsatolását. Erdélyt különálló országként képzeltek el, saját alkotmánnyal, amely nemzetiségek szerint kantonizálódik. A mezőgazdaságban kiálltak a földreform mellett; minden gazdálkodó 200 kat. holdig vásárolhatott vagy kaphatott volna vissza földet. Az iparban megátolták volna a hatalmas vagyonok kialakulását, a nagyobb gyárak és termelő egységek birtokosa a rend lett volna, ezen keresztül pedig a dolgozók lettek volna résztulajdonosok. A kultúrpolitika részletesen szabályozta a művelődés és szórakoztatás minden akkori területét (rádió, újság, mozi, színház, zene) és a keresztény értékek szigorú betartatását, valamint az értékkárosító művészi szabadság korlátozását szorgalmazták. Az oktatáspolitikát külön fejezetben ismertetjük.

A Keresztény Fronton belül nem mindenki fogadta el egységesen a programot. A program legfőbb kritikusa Hontváry Miklós volt, aki leginkább a királyság államformáját tartotta megvalósíthatatlannak, de a tulajdonviszonyok rendezésének kérdésében is különvéleménye volt. Soltész Jenővel való nézeteltérése miatt elhagyta a szervezetet, de később visszatért. A korábbi

munka és az eszméhez való hűsége miatt a megtorlást később ő sem kerülhette el.

1955-ben, amikor a program összeállt, már belügyi megfigyelés alatt állt a szervezet. Eredményesen be is épültek a Keresztény Frontba, ennek következtében 1956. július 17-én letartóztatták Soltészt, Szigetit és társaikat. A vizsgálati fogságból a tárgyalás előtt szabadultak október 30-án, a forradalom napjaiban. A kedvező helyzetet kihasználva november 1-jén toborzó röplapot szerkesztettek „Istennel a hazáért” címmel és ezt több ezer példányban terjesztették. A parlamentben engedélyt kaptak a párttá alakuláshoz, így november 2-án, közel tízévi illegális munka után Soltész Jenő lakásán hivatalosan is megalakult a Keresztény Front nevű párt. Még aznap a rádióban is elhangzott a hír az új párt létrejöttéről. Célul tűzték ki az összes keresztény párt egyesítését. Ennek érdekében november 3-án, a városmajori templomban Soltész tárgyalásokat folytatott több párt képviselőjével. Kiderült, hogy a többi párt ad hoc alapon szerveződött, valós program nélkül. Egyedül a Mihelics Vid vezette Demokrata Néppárt számított kivételnek, vele viszont Soltész a politikai nézetkülönbségei miatt nem tudott megegyezni. A korábbi példaképétől ekkor már jelentős mértékben eltértek a nézetei, ezért semmilyen megállapodás nem született köztük.

A szabadságharc leverése után a párton belül többen is folytatták a munkát, mások viszont ezt kockázatosnak ítélve beszüntettek mindenfajta aktív politizálást. 1957 elejétől kezdve a Népszabadság és más lapok folyamatosan támadták a KF szabadon lévő tagjait, elsősorban Soltészt. Január végén idézést kaptak az ügyészségre, de ekkor még nem indítottak ellenük eljárást. Márciusban Soltészt és Szigetit öt hétre közbiztonsági őrizetbe vették, ezután szabadon távozhattak. Az első letartóztatás után pontosan egy évvel, 1957. július 17-én újra letartóztatták a párt vezetőit, nem sokkal később a többieket is. A per elsőfokú ítélete 1958 októberében született meg: Soltész és Szigeti 8-8 év börtönt kapott dr. Mikes István bírótól, a többiek pedig 1-3 évig terjedő börtönbüntetést. Összesen 17 személyt ítélték el. 1959. március 6-án a másodfokú eljárás során sokkal keményebb ítéletek születtek: Soltész és Szigeti életfogytiglani börtönbüntetést kapott, dr. Kováts Tibor büntetését 12 évre emelték fel. Érdeemes megjegyezni, hogy dr. Vágó Tibor, az itt eljáró bíró volt Mansfeld Péter halálra ítéelője is. A fő vád a „népi demokratikus államrend megdöntésének” érdekében való szervezkedés volt, ami teljesen hamis és koncepciós vád volt, hiszen a Keresztény Front operatív értelemben semmit sem tett a rendszer megdöntése érdekében, hanem egy esetlegesen előálló új helyzetre kívántak felkészülni a részletesen kidolgozott programmal. Figyelemre méltó, hogy az ateista és a szellemi lelket tagadó, materialista állam milyen

brutálisan lépett fel a szervezet és annak vezetői ellen, burkoltan „értékelve” ezzel a kizárólagosan szellemi tevékenységüket.

Az 1963-as tavaszi amnesztia során Hontváry Miklós kivételével mindannyian szabadultak, ő pedig pár hónappal később. Egy időközben elfogadott törvénymódosítás értelmében az életfogytiglani börtönre ítélt büntetését 15 évre szállították le. Ez vonatkozott Soltészre és Szigetire is. Azzal a feltétellel szabadultak, hogy újabb „bűncselekmény” elkövetése esetén visszakapják a le nem töltött büntetésüket is. 1963 és 1965 közt Soltész és Szigeti továbbra is tartották a kapcsolatot, többször találkoztak, de az elméleti szintű tervezgetésen kívül semmit sem tettek; a párt korábbi tagsága ekkor már nem vett részt semmilyen módon a munkában, többen közülük emigráltak (pl. Imregh Mátyás). 1965 júniusában mégis letartóztatták mindkettőjüket. Szigeti atya elmondása szerint Ignace Lepp egyik könyvének birtoklása és kölcsönadása volt a bizonyíték a rendszer elleni „izgatásra”. Az 1966. áprilisi ítélettel visszakapták a le nem töltött büntetésüket, így mindketten újabb tíz évet töltöttek börtönben.

Fontos megemlíteni, hogy Szigeti József atya az összesen 16 évi börtönbüntetésével (1975-ben szabadult) a 20. századi magyar katolikus papok közül Lénárd Ödön és Tabódy István után a harmadik leghosszabb ideig fogságban lévő személy volt. Börtönbüntetését először Márianosztrán a szőnyegszövő üzemben dolgozva, majd a kőbányai Gyűjtőfogházban, a cipésműhelyben töltötte. Több visszaemlékezés szerint is Szigeti atya kivételes lelkeségről és tudásról tanúságot téve a börtönben is folytatta pasztorációs tevékenységét; paptársai közül többeket is „továbbképzésben” részesített Szent Tamás filozófiájából vagy akár a görög nyelvből, sokaknak pedig támaszt, lelki segítséget nyújtott. Erről tanúskodnak Emődi László, Varjú Imre, Kuklay Antal atyák, vagy Puchert János visszaemlékezései is.

Soltész Jenő 1990-ben, rehabilitálás nélkül hunyt el. Szigeti atya pedig visszavonultan, csendesen élt a rendszerváltásig. A belvárosi Szent Mihály templomban mellékoltárnál, domonkos rítusban volt lehetősége szentmisét bemutatni. A rendszerváltás után nem élt a pénzbeli kártalanítás lehetőségével, mert szegény országban szerzetesként szegényen akart élni. Sem egyházi, sem világi kitüntetésben nem részesült. A '90-es évek elején a Bíróságtól sikerült visszakapni a Keresztény Front programjának megmaradt részeit. Szigeti atya ezek átdolgozására, kiegészítésére szentelte ideje jelentős részét. Teológiai, filozófiai gondolatait összesen 107 füzetbe jegyezte le. Ezeket „gondolkodó füzeteknek” hívta. Ezekből a „gondolkodó füzetekből” folyamatosan közöl részleteket a Folia Selecta (www.foliaselecta.hu), amely fontosnak tartja a Szigeti atya által képviselt szellemiség megőrzését és továbbadását. A börtönből

való kiszabadulásától kezdve több mint 15 éven keresztül tartott bölcseleti és teológiai előadásokat, magyarázta Szent Tamás Summáját és Jacques Maritain írásait, akár egyetlen érdeklődő embernek, vagy kisebb csoportoknak a Vaskapu utcai lakásán. Emellett a domonkos világi harmadrendiek lelki vezetője volt. Szigeti József 2001. július 22-én, életének 94. évében hunyt el.

Tanítványai és tisztelői születésének 100. évfordulóján, 2007. április 14-én Budapesten, a Belvárosi Szent Mihály templomban és a Ward Mária Gimnázium dísztermében egész napos konferencián idézték föl személyét és tanítását. Halálának 10. évfordulóján, 2011. október 15-én a Bölcsesség Hajléka összejövetelén, Mátramindszenten emlékeztek Szigeti atyára.

Oktatáspolitikai

Érdemes külön kiemelni a Keresztény Front oktatáspolitikáját, amit ők iskolaprogramnak neveztek, hiszen ez volt a legrészletesebben kidolgozott, bölcseletileg is alátámasztott része a szervezet programjának. Elkészülte Szigeti atya munkáját dicséri, aki ehhez sok gondolatot merített Jacques Maritain „*L'éducation à la croisée des chemins*” című könyvéből. Mindenekelőtt leszögezi, hogy a nevelés igazi célja az ember erkölcsi-szellemi kiművelése, tökéletesítése, hiszen „*az igazi és a legmagasabb kultúra a belső, a szellemi-erkölcsi kultúra*”. A szakismeretek csak ebbe beleillesztve, illetve ennek alárendelve adhatók át. Mivel a szellemi lélek magasabb rendű, mint a test, ezért az anyagi kultúra csak eszköze lehet az ember belső tökéletesítésének, a hasznos javak alárendeltek az igazságnak. Ezt a nevelést hívja Szigeti atya *humanisztikus nevelésnek*. A humanisztikus nevelés kifejleszti az értelmet és az akaratot az igazság megismerésére, a jó szeretetére és a szép értő élvezetére. Igyekeznek lerakni a bölcsesség alapjait és az akaratot is tökéletesíti. Utóbbit azonban főleg indirekt eszközökkel éri el. Természetesen kiterjed a szakképzésre is, egyben igyekeznek azt beilleszteni az átfogó műveltségbe.

A Keresztény Front oktatáspolitikája szerint az állami iskolák a Nevelői Hivatásrend keretébe tartoznak. Az alapfokú oktatás mindenkire nézve kötelező és 8 évig tart, de akik humanisztikus középiskolába készülnek, már 6 év után átmehetnek oda. Azoknak a lányoknak, akik a 8. év után nem tanulnak tovább, 1 éves gyakorlati iskolát kell elvégezniük ez főleg a háztartási ismeretek elsajátítását jelenti.

A középfokú oktatásnak két változata van a program szerint: a tiszta és a szakosított humanisztikus oktatás. A tiszta humanisztikus oktatás 7 évből áll és két szakaszra oszlik: *triviumra* (3 év) és *quadriviumra* (4 év). Az egyetemre való jutás feltétele a bakkalaureátusi vizsga. A trivium tárgyai: világnyelv, magyar

nyelvtan, nemzeti történelem, földrajz, elemi csillagászat és földtan, ásványtan, növénytan, állattan, művelődéstörténet, matematika, világtörténet, a gondolkifejezés művészete. A quadrivium tárgyai: matematika, irodalom és költészet, logika, egy második világnyelv, latin nyelv, művelődéstörténet, fizika és természettudományok, szépművészetek, a tudományok története, pedagógia, világtörténet, korismeret, nemzeti történelem, alkotmánytan, metafizika, természetbölcselet, ismeretelmélet és lélektan. A vallás- és erkölcsstan mindegyik évben kötelező. A szakosított humanisztikus oktatás ebbe a rendszerbe akarja beilleszteni az ipari, a kereskedői és a mezőgazdasági szakképzést. A *szakosított trivium* nagyobb részt humanisztikus, kisebb részt szakmai képzést ad. Az oktatás során üzleti, műhely vagy mezőgazdasági gyakorlatot is végeznek a tanulók, és a trivium elvégzése után egy gyakorlati év következik (műhelyben, üzletben, tangazdaságban). A *szakosított quadrivium* már főleg humanisztikus képzés. Ezt azoknak kell elvégezniük, akik önálló szakmunkások (mesterek), önálló kereskedők, vagy a gazdasági életben bárhol a kivitelezés vezetői kívánnak lenni. A 4. év végén itt is bakkalaureátusi vizsgát kell tenni, valamint szakmai mestervizsgát. Cél, hogy az ipari, a kereskedői, a mezőgazdasági pályára készülők, valamint a fizikai munkás is hozzájusson az általános műveltséghez. A középfokú lányiskolákban is humanisztikus képzés zajlik. Itt a legfontosabb feladat a családi életre való felkészítés és egy új női hivatáseszmény kialakítása: a fiatal lány a házas és családi életet tekintse főhivatásának, ne pedig a családon kívüli foglalkozást. A teljes középfokú oktatásban a vallástant heti 4 órában kell tanítani és ez mindenkire nézve kötelező tárgy, leszámítva a megkereszteletlen tanulókat.

A felsőoktatásban a Keresztény Front szerint minden szakképzést az egyetemnek kell nyújtania, a főiskolák megszűnnek. Az összes egyetemnek átfogó tudást, egyetemes műveltséget kell biztosítania. Az egyetemek felépítését tekintve az egyes tárgyaknak – az egyetemes tudás szempontjából – négy egymás fölé emelkedő fokon kell elhelyezkedniük. Az első fokon vannak az alkalmazott tudományok, pl. az agronómia, a bányászat, a kohászat, az erdészet, továbbá a statisztika, a kereskedelem, a pénzügy, a mérnöki tudományok és a katonai ismeretek. A második fokon helyezkednek el az emberre vonatkozó gyakorlati tudományok: orvostan, lélekgyógyászat, másrészt a jog, a szociológia, neveléstan, újságírás, gazdasági és politikai tudományok. A harmadik fokon vannak a szemléleti, spekulatív tudományok, a matematika, fizika, biológia, kémia, csillagászat, földtan, őstörténet, régiségtan, történelem, irodalom, ókori és modern nyelvek, lélektan és a szépművészetek. A negyedik fok az egyetemi oktatás csúcsa, amely a bölcseletjellegű tudományokat foglalja magába, ezek a természetbölcselet, metafizika, logika, ismeretelmélet,

erkölcsbölcselet, történelembölcselet, politikai bölcselet, teológia és a vallás, tudomány- és kultúrtörténet. Az így felépített egyetem oktatói testülete nem egymástól elkülönített karokon volna elosztva, hanem olyan intézetekben, amelyek mindegyikének megvolna a maga sajátos szerkezete, de szerves kapcsolatban állna a többivel. Az egyes fokokon lévő intézetek együttesen egy-egy tanítvárost alkotnának. Minden hallgató kap bizonyos szintű képzést a 3. és a 4. fokon lévő tudományok köréből is. Külön hangsúlyozza a program, hogy az erkölcsbölcselet keretén belül tanítani kell az egyes hivatások erkölcsstanát is.

Az egyetemi végzettség tekintetében két fokozat érhető el: a licenciátus (a harmadik év végén) és a doktorátus (ehhez a három év után további két vagy három év elvégzése szükséges). A tankönyvek megírását a Nevelői Hivatásrend által felállított szakbizottságok végzik; arra kell törekedni, hogy azok tartós használatban lehessenek.

Összefoglalva: a Keresztény Front felfogása szerint az egész oktatás-nevelés legfontosabb feladata a szellemi-erkölcsi értékek helyreállítása, a tévtanok elleni küzdelem, a tárgyilagosság szellemének kialakítása, az önálló és biztos elveken tájékozódó gondolkodásra és ítéletalkotásra való ránevelés, az igazi hazaszeretet elmélyítése, a közösségi érzésnek a kereszténység szellemében való megalapozása és a szolidaritástudat kifejtése. Végül pedig minden érték, de különösen az erkölcs, a vallás, a lelkiismeret és az emberi méltóság legyen nagyra becsülve. A humanisztikus oktatás mindezt magában foglalja.

Ez a tanulmány szerény hozzájárulás kívánt lenni ahhoz a szerző által szükségesnek tartott folyamathoz, amely elősegíti a 20. századi múltunk méltatlanul elfelejtett személyeinek és közösségeinek újbóli köztudatba emelését. Tartozunk ezzel nekik, de elsősorban önmagunknak. Meggyőződésünk, hogy az a részletes hivatásrendi program (Magyarországon utolsóként), amit a Keresztény Front kidolgozott, hordoz magában olyan értékeket, amelyek a mai kor számára is hasznosíthatók lennének. Legalább ilyen fontos, hogy ne feledkezzünk el az általuk hozott áldozatról, amit egy szabad Magyarország érdekében hoztak, vállalva az üldöztetést és a megtorlást is. Végül pedig nem szabad elfelednünk a közülük is kiemelkedő Szigeti József domonkos atya személyét, aki egy egész életen át példát mutatott a katolikus hite és a magyarsága melletti megtörhetetlen állhatatosságból, vállalva ezért akár 16 évi börtönt is. Mindezt mindig szerényen, visszahúzódva tette, de mégis a hatalmas teológiai-filozófiai tudása kincseit szétszórva a reá figyelőknek. Bízunk benne, hogy az utókor is megismerheti ezeket a szellemi kincseket.

Felhasznált irodalom

- A Keresztény Front programja: dokumentum és ajánlás: fennmaradt részletek* (szerk. Hajdú-Moharos József, Papp Árpád) Balatonőszöd, 2001, Balaton Akadémia.
- Elmer István: *Börtönkereszt*. Budapest, 1994, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség.
- Dohány Pálné: *Megemlékezés Szigeti József atyáról*. Folia Selecta 2012. április. 44. szám, 1-9. old.
- Hetényi Varga Károly: *Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában*. I. Pécs, 1999, Pro Domo.
- Izsák Lajos: *Polgári pártok és programjaik Magyarországon 1944-1956*. Pécs, 1994, Baranya Megyei Könyvtár.
- Mezey András: *Keresztény Front kontra belügy*. Múltunk, 2009/4. 200-232. old.
- Pallos László: *Reménykeltők*. Budapest, 2007, Püski K.
- P. Szigeti József OP visszaemlékezése a soproni domonkosok ötven évvel ezelőtti elhurcolására*. Folia Selecta 2000. december. 21. szám, 17-22. old.
- Szigeti József OP iratai a vasvári Domonkos Rendtörténeti Gyűjteményben

**Születésnap beszélgetés a
80 éves Leszkovszky Pál atyával¹**

Pál atya 2010 óta szolgál plébániánkon. Tavaly volt aranymisés, idén novemberben pedig 80. születésnapját ünnepelte. A most következő beszélgetésben a rá jellemző szerény visszafogottsággal visszatekint életére, hivatásának történetére.

Pál atya tavaly nyáron ünnepelte pappá szentelésének 50. évfordulóját. A Szt. László templom mellett a budapesti örmény katolikus közösség templomában is mondott aranymisét.

Honnan ered a kötődése az örmény katolikusokhoz?

Aranymisét ezeken kívül még több helyen is mondtam. Rendtársaim ötlete volt, hogy járjam végig azokat a templomokat, ahol életem során szolgáltam. Az örmény katolikusokkal való kapcsolat hátterében a liturgia iránti érdeklődésem áll. Körülbelül 10 éves koromtól kezdve rendszeresen ministráltam, s amikor 15 éves korom körül megtudtam, hogy léteznek a rómainál eltérő katolikus liturgiák, igyekeztem megismerni őket: a görög és örmény katolikus vagy a domonkost, amely szintén ősi szertartás. Megtanultam ministrálni is ezek szerint a szertartások szerint. Hosszú éveken keresztül ministráltam vasárnaponként az örmény templomban. Később, felszentelt papként is visszajártam, s az akkori lelkész, Kádár Dániel atya megkért, hogy segítsék neki, többek között a szertartás magyarra fordításában. Ez a feladat nagyon kedvemre való volt. Dániel atya azután Rómából, a Keleti Kongregációtól engedélyt szerzett, hogy örmény szertartás szerint is végezhessek papi szolgálatot. 1971-től kisebb-nagyobb rendszerességgel miséztem örményül, s egy ideig az Örmény Katolikus Lelkészség vezetője is voltam.

*Térjünk vissza kezdetekhez. Milyen családból származik Pál atya?
Hogyan emlékszik vissza szüeleire? Voltak-e testvérei?*

¹ Szent László Hírlevél, XIX. évfolyam, 7. szám, 2014. december 21.

Budapestről származom, keresztény értelmiségi családból, hárman voltunk testvérek nővéremmel és húgommal, aki még ma is él. Édesapám festőművész volt, az Iparművészeti Főiskola tanára, édesanyám ötvösművész. Nem dolgozott a szakmájában, mivel édesapám kérte, ne vállaljon munkát, hanem maradjon a gyermekek mellett. Emlékezett ugyanis arra, hogy kisgyermekként mennyire sírt az édesanyja után, amikor ő, más választása nem lévén, hiszen szegények voltak, elment otthonról, hogy mosónőként dolgozzon különböző házaknál. Semmiképp sem akarta, hogy az ő gyerekeinek is ezt kelljen megélniük. Édesanyám partner volt ebben a kérdésben, s szívvel-lélekkel szentelte életét a gyerekek nevelésének. Édesapám fő munkaterülete a freskófestés volt, elsősorban templomokat festett. Ami a vallásosságot illeti, eleinte, mint ifjú művésztanár, osztotta a múlt század elején uralkodó nézetet, miszerint a vallásosság a nők dolga. Később azonban ez megváltozott. Amikor elsőáldozó lettem, ő is a szentségekhez járult. Halála előtt úgy alakult, hogy én szolgáltatathattam ki neki a bűnbánat és a betegek szentségét és áldoztathattam meg. A kórházban, ahol feküdt, influenzajárvány miatt látogatási tilalom volt érvényben, de engem mint orvoskollégát beengedtek. Ő volt az első, akit ezekkel a szentségekkel láttam el. Sőt, az Oltáriszentségben is őt részesítettem először, még az újmisémen, amelynek annyira titokban kellett történnie, hogy csak a családom volt jelen. Édesapámnak munkájából adódóan sok pap barátja volt. Gyakran mondogatta nekik: „Ott fenn mi is azt csináljuk, mint ti, papok lent. A Jóistent tárjuk az emberek elé.” „A művész feladata, hogy megtanítsa az embereket látni.” Ez tényleg így van. A világ tele van szépséggel, de az ember elvész bennük, s a művészek feladata az, hogy rámutassanak a lényegre. Már egy pár vonással megrajzolt vázlat is kiemeli azt, ami igazán fontos. Hasonlóképpen a pap is a fontosat meglátni tanítja az embereket.

Mi adta az indíttatást a szerzetesi hivatáshoz és éppen a domonkos rendbe való belépéshez?

Egészen mélyre kell mennünk, hiszen már öt-hat éves koromban élt bennem a vágy, hogy Istent szolgáljam. A pasaréti ferences templomba jártunk, ott kezdtem el ministrálni. Az nem volt számomra kérdés, hogy az Istennek szentelt élet a legszebb hivatás, csak az, hogy ezt milyen formában, mely szerzetesrendben tegyem. Eleinte a ciszterci és a ferences rend vonzott. A gimnázium első három évét, ami ma az általános iskola 5-7. osztályának felel meg, a cisztercieknél végeztem. (utána államosították) Nagyszerű atyákat ismertem meg ott, egyikük lelki atyám is volt. Ez a rend Isten szolgálata mellett komoly szellemi munkát ígért. Azonban a ferences egyszerűség, szegénység,

Istennek való teljes önátadás is vonzott. Időközben pedig a már említett liturgia iránti érdeklődésem eredményeképpen eljutottam a domonkosokhoz, hogy megtanuljak ott is ministrálni. Bemutattak Mehrle Tamás atyának, aki teológiai tanár, emellett az újoncok és papnövendékek magisztere volt. Nem hívott a rendbe, de utólag elárulta, hogy találkozásunk után magában Szt. Tamásnak ajánlotta hivatásom ügyét. Elolvastván a rendről a tőle kapott ismertetőket, egyre inkább úgy éreztem, hogy ez a nekem való hely. A domonkos rendben egyszerre kap hangsúlyt a liturgia, a szegénység (kolduló rend) és a szellemi igényesség, a tudomány magas szintű művelése. Nagy szerencsém volt, hogy a szerzetesrendek 1950-es feloszlatása előtt még az utolsó pillanatban találkozhattam a domonkosokkal. A szétszórás után, 1953-ban Tamás atyától megtudtam, hogy a provinciális úgy döntött: mégis vesznek fel fiatalokat, hogy ki ne haljon a rend. Érettségi előtt álltam, dönteni kellett, hogy merre tovább. Érettségi után teljes illegalitásban léptem be másodmagammal a rendbe, senkinek sem volt szabad tudnia róla. Beöltözés után rögtön le is kellett vennünk a szerzetesi ruhát. A családom is csak annyit tudott, hogy készülök a papi pályára. Teológiai tanulmányainkat a föld alatt, azaz az illegalitásban folytattuk, mindig olyan helyszínen, ahol Tamás atya épp meg tudott jelenni, mert őt, mint volt szerzetest kitiltották Budapestről. Később, 1956-ban az országot is elhagyta, Svájcban lett teológiai tanár. Mivel közben az orvosi egyetemen is be voltam fogva, nagyon elhúzódtak a teológiai tanulmányaim. Szigorló orvos koromban immár újabb tanárok segítségével ismét komolyabban nekivágtam a teológiának. Végül 1963-ban szenteltek pappá, 10 évvel a rendbe lépésem után.

A noviciátussal párhuzamosan tehát orvosi egyetemre is járt. Hogyan született meg ez a döntés?

A rendi előjáróm fontosnak tartotta, hogy novíciusai szerezzenek valamilyen felsőfokú végzettséget, hogy legyen jogcímünk létezni a társadalomban, ne lehessen előállítani bennünket közveszélyes munkakerülésért. A gimnáziumban országos tanulmányi versenyen jó helyezést értem el, így a gimnázium javaslata alapján felvételi nélkül juthattam be az egyetemre. Az osztályfőnököm erősen szorgalmazta, hogy orvosnak tanuljak. Ma már mosolygunk rajta, hogy az egyik idősebb páter is jónak tartotta, hogy az orvosi egyetemet válasszam, mert a 6 év alatt már csak vége lesz a kommunista rendszernek... Ilyen az emberi gondolkodás. Amikor elvégeztem az orvosi egyetemet, a provinciális atya azt mondta, hogy valamilyen elméleti munkakörben próbáljak elhelyezkedni. Így elkerülhetem egyrészt a műhibákat, másrészt a vállalhatatlan döntésekkel való szembekerülést, például azt, hogy

várandós anya betegsége miatt a terhesség megszakításának javallását kívánhatnák tőlem. Szerettem volna az egyetem élettani intézetében dolgozni, de mivel nem voltam KISZ-tag, ez szóba sem jöhetett. A Chinoin gyár akkor újonnan létesült gyógyszerhatástani laboratóriumában kaptam állást, ott dolgoztam 30 évet, 1989-ig.

Emellett hogyan zajlott a szerzetesi élet? Voltak-e találkozások, bármilyen közösségi élet?

Sajnos semmiféle összejövételünk nem volt, kezdetben óvatosságból, de később sem. Ez olyan hiányosság volt, aminek a következményei megmutatkoztak a rend újraindulása után, például abban is, hogy nagyon gyér volt az utánpótlás. A renden belül működtek azért saját csatornák, néha tökéletlenül is: egyes atyák például szabálytalanul vettek fel új embereket, akiknek a rendi tagságát később a Szentszékkal kellett orvosoltatni.

Milyen kapcsolódási pontok voltak a szerzetesi hivatása és a polgári foglalkozása között?

A kutatói munkabeosztásomat és a szerzetesi teendőimet össze lehetett egyeztetni: mivel orvosi ügyeletet nem kellett ellátnom, az estéim és a hétvégéim szabadok voltak. Papi munkám során néha óhatatlanul is az orvos szemével láttam: előfordult, hogy a gyóntatószékben különböző jelekből bizonyos betegségek meglétére következtettem a gyónóknál. Emellett orvosként könnyebb volt a bejutásom a kórházakba beteget, haldoklót látogatni.

Hogyan történt a domonkos rend újjáalakulása 1989 után? Hol szolgált azóta?

Lassan, lépésenként alakultunk újjá. Először a budapesti rendházba kerültem. Hivatalosan ehhez tartoztam már az illegalitás idején is. Kezdetben azonban nem laktam ott, mert a régi rendházat nem kaptuk vissza, csak az egykori plébániaépületet. Ott alakítottak ki lakószobákat a testvéreknek a padlástérben. Amíg ez az átépítés elkészült, 1993-ig, otthonról jártam be a rendházba naponta zsolozsmázni, szentmisére és gyóntatni. A budapesti rendház megszűnése után kerültem a helyette alapított szentendrei házba 2007-ben. Debrecenbe 2010 októberében jöttem, de már előtte is jártam itt egy-egy alkalommal kiségetni. A közösségben próbáltuk megvalósítani a régi dolgokat, de ez elég lassan és nehezen ment. Nem voltunk belenőve a közös szerzetesi

életbe. Például anyagi szempontból is „hosszú pórázon“ voltunk tartva, nagyobb összeg fölött rendelkezhetett ki-ki egyénileg, mint ma. Csak annyit kellett beadni a közösbe, ami az egyéni szükségleten felül volt.

Hogy érzi magát ebben a városban?

Nagyon jó helyem van itt. Korábban nem gondoltam volna, hogy valaha is ide kerülök. Érkezésem után szerettem volna közösségbe szervezni a katolikus orvosokat. Végül is az valósult meg belőle, hogy kb. havi-kéthavi rendszerességgel előadókat hívtunk a II. János Pál Intézetbe, hogy szélesebb körű érdeklődésre számot tartó orvosi témáról beszéljenek. Ebben nagy segítségemre volt Kellermayer Miklós pécsi sejtkutató professzor, aki egyben az első előadást is tartotta. Járt nálunk Papp Lajos szívsebész és Csókay András idegsebész is. Ez az előadássorozat már véget ért. Most az ősszel három részes hittani előadássorozatot tartottam Istenről, Istenhez címmel.

Fordulatos élete során mikor érezte leginkább Isten gondviselését?

Ezen még nem is gondolkodtam el behatóbban. Az egyik ilyen alkalom mindenképpen a rendbe való belépésem volt. Pont, amikor érettségi után döntés előtt álltam, akkor határozott úgy a provinciális, hogy vesz fel novíciusokat. Olyan volt ez, mint a mesebeli hegyoldal, amely egyetlenegy éjszaka megnyílik, és a mese hőse beléphet Tündérországba! Apró, kisebb jelentőségű mozzanatokban persze nagyon sokszor éreztem a Gondviselés kezét. A kihallgatások alkalmával például nem kerültem olyan helyzetbe, hogy be akartak volna szervezni, pedig ígérték, hogy meghívják egy cukrászdába beszélgetni... A rendőrségre úgy kerültem, hogy a provinciális atyánál tartott házkutatásnál megtalálták a nevemet, és természetesen le kellett ellenőrizni, hogy ki vagyok. Nem bizonyultam túl érdekesnek, így békén hagytak. Nem tudom, hogy lettem volna-e olyan bátor, hogy nemet mondjak, ha beszerzésre kerül a sor. A Gondviselés ajándéka, hogy megóvott ilyen kétséges kimenetelű próbatételektől. Szt. Teréz írja, hogy Jézus fölemel és karjában visz bennünket, megkímélve minket a buktatóktól, veszélyektől. Én is tapasztaltam ezt életem során.

Isten áldását kérjük Pál atya további szolgálatára! Tartsa meg az Úr jó erőben, hogy példája, bölcsessége és tanításai váljanak még sokunk lelki épülésére!

Pál atya köszöntése

Pál atyát születése napján, Krisztus Király ünnepén az esti szentmise után köszöntötte a Szent László Plébánia közössége. A nemes alkalomra eljött Barna Máté OP vikárius provinciális atya is, aki a szentmise homíliájában Jézusnak a Jeruzsálembe felvivő útjáról beszélt, ami nem lehetett egyenes, sem földrajzi értelemben, sem a történések ismeretében: lejtők, buktatók, göröngyök mindig voltak, de Ő mindig felfelé haladt, miközben lehajolt hozzánk, kicsinyekhez. Egy ember élete sem lehet nyílegyenes pálya az égig, s Pál atya is ezt a göröngyös, de szüntelen felfelé tartó utat járta és járja élete során szolgálatban és alázatban. Légy áldott utadon – fejezte be szentbeszédét Máté atya.

Pál atyát, aki Szűz Mária nagy tisztelője, egy ikonnal ajándékozta meg az egyházközség. A szentmise utáni agapén pedig Pál atya debreceni szolgálatát elevenítettük fel vetített képsorokkal, s meglepetésként egy édesapja festményeiről készült összeállítást is megtekinthettek a jelenlévők.

Havas Lászlóné